

Basis voor Cultuurparticipatie

Een agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst

Inhoud

1. Samenvatting	4
2. Inleiding	8
2.1 Wat is de Basis voor Cultuurparticipatie?	8
2.2 Waarom een Basis voor Cultuurparticipatie?	8
2.2.1 Waarde van cultuurparticipatie	8
2.2.2 Zorgen over de toegankelijkheid van cultuurparticipatie	9
2.2.3 Benadrukken van gedeelde verantwoordelijkheid	9
2.2.4 Wat nodig is om een leven lang cultureel actief te zijn	10
2.3 Aanpak	11
2.3.1 Trendverkenning	11
2.3.2 Visiebijeenkomst met behulp van toekomstscenario's	11
2.3.3 Deelnemers aan het visietraject	11
2.4 Voor wie is de Basis voor Cultuurparticipatie?	12
3. Voorwaarden voor cultuurparticipatie	14
4. Toekomstperspectief cultuurparticipatie	17
4.1 Hoe ziet cultuurparticipatie er in 2030 uit?	17
4.2 De beoefenaar van morgen: vier scenario's	18
5. Ambities van het werkveld	23
6. Agenda voor de toekomst	26
Bijlagen	29
Colofon	78

1. Samenvatting

Sterke basis voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst

Is cultuurparticipatie in de toekomst het middel om mensen te verbinden? Of sociale problemen te verlichten? Of is het juist een doel op zich, liefst op hoog niveau en uitsluitend gericht op de traditionele disciplines? Met de *Basis voor Cultuurparticipatie* presenteert het LKCA een agenda, geïnspireerd op vier scenario's voor de manier waarop de actieve cultuurparticipatie zich zou kunnen ontwikkelen. Met als vraag: wat heeft de beoefenaar van nu én in de toekomst nodig om in zijn vrije tijd actief aan cultuur te doen? En hoe kunnen de verschillende professionals in het werkveld hieraan handen en voeten geven?

Toegankelijkheid staat centraal

Onderzoek laat zien dat 40%, ofwel 6,4 miljoen van de inwoners in Nederland in de vrije tijd actief aan cultuur deelneemt. Zowel intrinsiek, voor het individu, als maatschappelijk, voor de samenleving als geheel, is actieve cultuurparticipatie dan ook van grote waarde. Fysieke, sociale en financiële drempels zorgen echter voor ongelijke kansen voor burgers. Ook maatschappelijke trends en financiële ontwikkelingen beïnvloeden de cultuurparticipatie van de toekomst. Dit roept de vraag op in hoeverre iedereen die dat wil actief aan cultuur kan blijven deelnemen. Wat heeft de beoefenaar dan uiteindelijk nodig en vanuit welke ambities kan het werkveld daar effectief op inspelen?

De *Basis voor Cultuurparticipatie* vertrekt vanuit het perspectief van de beoefenaar en de belangrijkste relevante maatschappelijke trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op cultuurbeoefening en de beoefenaar. Op basis daarvan heeft het LKCA een agenda opgesteld voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst, die aangeeft hoe de spelers in het werkveld hun gezamenlijke ambities kunnen verwezenlijken.

Met een diversiteit aan professionals en beoefenaars realiseren we ons dat het niet vanzelfsprekend is om één gezamenlijk toekomstbeeld van cultuurparticipatie na te streven. Maar met een agenda die de belangrijkste gezamenlijke ambities bundelt willen we het borgen van toegankelijke cultuurparticipatie agenderen, als ware het een collectief belang dat ook heel goed naast het ondernemersbelang of het individuele belang van de professional kan staan. Het geeft aan wat er nodig is om cultuurparticipatie in de toekomst voor iedereen zo toegankelijk mogelijk te houden.

Terugblik op het traject

Het LKCA vroeg Futureconsult een visietraject uit te voeren, waarbij eerst met vijftig professionals de belangrijkste trends, keuzes en ontwikkelingen die de toekomst van cultuurparticipatie bepalen in kaart zijn gebracht. Daarna zijn ruim honderd professionals met elkaar in gesprek gegaan over vier toekomstscenario's. Tijdens het traject dachten nog eens ruim honderd professionals mee via een online enquête.

De deelnemers aan dit visietraject zijn voor het overgrote deel verbonden aan door de overheid gesubsidieerde organisaties zoals gezelschappen, bibliotheken, centra voor de kunsten en onderwijsinstellingen. Zzp'ers en ongesubsidieerde organisaties zijn met dit visietraject nog onvoldoende bereikt. Evenals een jongere generatie met een trendsettende kunst(docent)praktijk. Omdat deze groepen van professionals in een traject over de cultuurparticipatie in de toekomst onmisbaar zijn, organiseert het LKCA najaar 2017 en in 2018 additionele bijeenkomsten, te beginnen met een groep jonge professionals in de leeftijd van 17 tot 30 jaar.

Maatschappelijke trends

De belangrijkste maatschappelijke trends en ontwikkelingen die de bevroegde professionals inbrachten, zijn samen te vatten onder de noemers:

- 1) cultuur onder financiële druk;
- 2) fysieke culturele voorzieningen onder druk;
- 3) barsten in bestaande instituties en meer bottom-up initiatieven;
- 4) een groeiende afstand tussen groepen in de samenleving;
- 5) de groeiende rol van technologie in ons dagelijks leven.

Voorwaarden voor beoefening

Ook zijn de basale voorwaarden geformuleerd die de toegang tot cultuur bepalen. Ofwel de zaken die de beoefenaar in essentie nodig heeft om zijn wens in activiteit om te zetten, er daadwerkelijk naar te kunnen handelen. Bij het *wat* draait het om kennis en informatie, via persoonlijke overdracht, simpelweg een boek of online via YouTube. Het *waar* gaat over podia en werk- en oefenruimte; thuis, in een buurthuis of online. Het *hoe* richt zich op de benodigde materialen, zoals repertoire, attributen en muziekinstrumenten of opnameapparatuur. Bij het *waarmee* komen geld en middelen in het vizier, van de overheid, particulieren en het bedrijfsleven. De professional is vooral van betekenis waar het gaat om kennis en informatie en de overheid bij het faciliteren van de ruimtes en het genereren van geld en middelen.

De beoefenaar van morgen

In het visietraject zijn vier toekomstscenario's opgesteld en onder de loep genomen, waarin beoefening en beoefenaar zich langs een bepaalde weg ontwikkelen. In dit rapport zijn daaraan vervolgens de voorwaarden gekoppeld die dit in de praktijk mogelijk kunnen maken. Hieronder schetsen we de vier scenario's in het kort:

Cultuur verbindt (CV)

Beoefening dient vooral een maatschappelijk doel. De vorm sluit daarop aan, zoals een informeel festival dat bottom-up door bewoners is georganiseerd. De beoefenaar ziet cultuur als middel om mensen te verbinden en sociale problemen aan te kaarten. Vaak staat een vraagstuk uit de directe leefomgeving van de initiatiefnemers centraal. Traditionele disciplines of het verschil tussen hoge en lage cultuur spelen niet of nauwelijks een rol.

Creatief kapitaal (CK)

Beoefening staat in het teken van een brede, creatieve ontwikkeling van ieder individu. Dit gebeurt op centrale plaatsen en samen met anderen, in netwerken zoals hubs. Men ziet beoefening als een vanzelfsprekend onderdeel van het dagelijks leven en de persoonlijke ontwikkeling. De beoefenaar probeert continu van alles uit en gebruikt snel en makkelijk digitale bronnen. Voor verdieping zoekt hij een specifieke professional.

Nederland kunstland (NK)

Beoefening is uitsluitend gericht op de traditionele disciplines, met een sterke profilering op de kunsten en toptalenten: kunstbeoefening. Het is een doel op zich en iedereen doet er aan mee, ongeacht zijn niveau. De overdracht is persoonlijk en uitsluitend door vakmensen van een erkende opleiding. Vanaf het basisonderwijs loopt de doorgaande leerlijn door tot in de vrije tijd en geldt voor iedere beoefenaar, ongeacht zijn of haar leeftijd. De overheid ziet toe op landelijke kaders en maakt de beoefening ook betaalbaar voor minder draagkrachtigen. Het bedrijfsleven financiert de toptalenten.

Samen voor de kunst (SK)

Traditionele disciplines staan centraal, maar staan ten dienste van maatschappelijke en sociale doelen. Beoefening moet voor iedereen laagdrempelig zijn en is een manier om de sociale en economische kloof in de samenleving te dichten. Domeinen binnen en buiten de overheid werken daartoe meer integraal samen en hebben hun doelen op elkaar afgestemd. De beoefenaar is maatschappelijke geëngageerd en heeft een docent nodig om zich te kunnen bekwamen, maar niet op hoog artistiek niveau. De focus ligt op het verenigingsleven en samen naar een eindproduct toewerken.

De bevroegde professionals vinden dit laatstgenoemde scenario het beste aansluiten bij de huidige opvattingen over actieve cultuurparticipatie en het beeld dat daarover heerst.

Ambities van het werkveld in een agenda

De vier toekomstbeelden van de beoefening en beoefenaar dienen om het werkveld op scherp te stellen. Rekening houdend met de vijf eerder genoemde maatschappelijke trends en ontwikkelingen, is tot slot een aantal gezamenlijke ambities geformuleerd. Deze geven aan hoe de bevroegde professionals op de toekomst willen anticiperen en in welke richting zij hun werkveld bij voorkeur ontwikkelen.

In de agenda in deze rapportage (zie hoofdstuk 6) brachten we de maatschappelijke ontwikkelingen en ambities van het werkveld samen en formuleerden deze in kansen, bedreigingen en belemmeringen op basis van profielen van de beoefenaar en beoefening van de toekomst. Vervolgens zijn daar acties en de bijbehorende verantwoordelijkheid aan toe te voegen én de partijen die daarbij betrokken zijn of moeten worden. We gaan ervan uit dat bij de meeste ambities de spelers uit het werkveld actieve cultuurparticipatie de betrokken partijen zijn,

ofwel: artistieke professionals, particuliere en commerciële en al dan niet gesubsidieerde non-profit aanbieders, overheden en publieke en private fondsen en financiers.

Voeding voor het gesprek

Met deze agenda wil het LKCA verbinding stimuleren tussen professionals in het werkveld en helderheid geven over de gezamenlijke richting met het oog op de toekomst. De agenda dient daarbij als houvast voor het gesprek over toegankelijkheid van cultuurparticipatie vanuit verschillende perspectieven, zoals die van beoefenaars, professionals, overheden, het bedrijfsleven en sociaal domein. De agenda is dus van toepassing op al deze verschillende professionals, vanuit de vragen: wie kan wat daaraan bijdragen en op welke manier? En wat kunnen zij bieden om die toegankelijkheid in de toekomst te realiseren? De volgende stap is het formuleren van acties; hoe concreter hoe beter. De *Basis voor Cultuurparticipatie* vatten wij daarom op als een vertrekpunt in plaats van een eindpunt. Hiermee ligt er een landkaart en nu kan de reis worden uitgestippeld. Daarbij gaan we ervan uit dat de professionals uit het werkveld meerdere acties kunnen formuleren die handen en voeten moeten krijgen. Waar nodig treedt het LKCA, samen met professionals, op als verbinder of samenwerkingspartner.

2. Inleiding

2.1 Wat is de *Basis voor Cultuurparticipatie*?

De *Basis voor Cultuurparticipatie* laat zien wat er nodig is om cultuurparticipatie in de toekomst voor iedereen toegankelijk te houden. We bekijken wat dit betekent voor het huidige werkveld. Daartoe vertrekken we bij de bron: de cultuurparticipant ofwel beoefenaar. Met als vraag: wat heeft hij nu én in de toekomst nodig om desgewenst aan cultuur te doen in zijn vrije tijd? Welke voorwaarden zijn er verbonden aan de toegang tot actieve cultuurparticipatie en wat zijn, met het oog op de toekomst, de consequenties daarvan voor de professionals in het werkveld?

De vervolgvraag is dan hoe professionals in het werkveld daarop kunnen anticiperen; welke stappen moeten zij zetten? Daarvoor is een visietraject georganiseerd, waaruit vijf gezamenlijke ambities zijn voortgekomen. Deze zijn vervolgens vertaald naar een agenda. Hiermee wil het LKCA samen met het werkveld de culturele ontplooiing in de vrije tijd van alle inwoners van Nederland, met als streefjaar 2030, blijven realiseren. Verschillende spelers in het werkveld van cultuurparticipatie spelen hierin een rol: artistieke professionals, commerciële, particuliere en al dan niet gesubsidieerde non-profitaanbieders, overheden, fondsen en publieke en private financiers.

Cultuurparticipatie betekent in dit verband *actieve cultuurparticipatie*, waarbij cultuur het gebied van kunsten, erfgoed en media omvat. Het gaat om alle vormen van actief beoefenen en artistiek ontwikkelen van of anderszins betrokken zijn bij cultuur in de vrije tijd, ofwel buiten werk of school. Receptieve deelname, zoals theaterbezoek, rekenen we daar niet toe. Onder actieve cultuurparticipatie vallen community arts, kunstbeoefening in de vrije tijd, buitenschoolse cultuureducatie, amateurkunst en vrijwilligerswerk in bijvoorbeeld de erfgoedsector.

2.2 Waarom een *Basis voor Cultuurparticipatie*?

2.2.1 Waarde van cultuurparticipatie

Het LKCA is van mening dat cultuurparticipatie van grote waarde is; zowel intrinsiek, voor het individu, als maatschappelijk, voor de samenleving als geheel. Het actief deelnemen aan cultuur helpt artistiek-creatieve, innovatieve en sociale competenties te ontwikkelen. Deze competenties dragen bij aan het zelfstandig functioneren van mensen en aan het nemen van verantwoordelijkheid, wat zijn weerslag heeft op maatschappelijke participatie.

Een sociale component van cultuurparticipatie is de versterking van min of meer georganiseerde verbanden en van de sociale cohesie en samenhang in krimpgebieden, plattelandsgebieden en ook de stedelijke omgeving. Community arts bijvoorbeeld verbindt op lokaal en regionaal niveau de cultuurparticipatie met wonen, wijken en bedrijven.

2.2.2 Zorgen over de toegankelijkheid van cultuurparticipatie

Het LKCA streeft naar inclusie en stelt als uitgangspunt dat cultuurparticipatie voor iedereen die dat wil, zowel kinderen en jongeren als volwassenen, mogelijk dient te zijn in de vrije tijd en dicht bij huis. Daarmee is zeker niet gezegd dat het iedereen opgelegd zou moeten worden. Het LKCA deelt de opvatting van demissionair minister Jet Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) dat iedereen in Nederland de mogelijkheid dient te hebben om zich cultureel te ontplooien (Beleidsbrief Cultuur Beweegt, 2013). De haalbaarheid daarvan baart het LKCA nu en in de toekomst echter zorgen.

Uit onderzoek is bekend dat 40%, ofwel 6,4 miljoen van de inwoners in Nederland uit alle inkomenslagen en bevolkingsgroepen, actief creatief of kunstzinnig bezig is in de vrije tijd, of actief is op het gebied van erfgoed¹. Ook is bekend dat de overheid cultuurbeoefening van oudsher stimuleert en financiert om vanuit haar publieke taak iedere burger toegang te bieden tot cultuurbeoefening. Veranderingen in smaak en omgangsvormen, in de financiering van cultuur en ook brede maatschappelijke discussies over de waarde van cultuur zijn van invloed op de manier waarop cultuurparticipatie in de toekomst vorm krijgt. We zien nieuwe vormen van cultuurbeoefening en nieuwe organisatievormen ontstaan. Maar we signaleren ook fysieke, sociale en financiële drempels en daarmee ongelijke kansen voor burgers. Dat roept vragen op over de mate van toegankelijkheid, die niet nieuw maar wel degelijk actueel zijn en daarom ook voor de toekomst relevant:

*Kan iedereen die dat wil op actieve wijze deelnemen aan cultuur?
Weten we wie in zijn vrije tijd waar en hoe actief deelneemt,
nu en in de toekomst?
Is het duidelijk wat er gebeurt als overheden voorzieningen voor
actieve cultuurparticipatie niet langer betalen?*

2.2.3 Benadrukken van gedeelde verantwoordelijkheid

In 2013 vroeg de minister de Raad voor Cultuur reeds om advies over de cruciale voorzieningen voor actieve cultuurparticipatie van burgers. Bezuinigingen van overheden en ook de inhoudelijke ontwikkelingen binnen de cultuurparticipatie zetten het voorzieningstelsel onder druk. In haar adviesvraag richtte zij zich dan ook op de verantwoordelijkheid voor het stelsel van overheden, in het bijzonder gemeenten. De Raad bracht in 2014 zijn advies *Meedoen is de kunst* uit.

Bijna gelijktijdig met het advies van de Raad schreef het LKCA de publicatie *Lokaal stelsel actieve cultuurparticipatie in transitie*. Het schetst een beeld van de nieuwe organisatie- en financieringsvormen en de verantwoordelijkheden binnen het gehele systeem van de cultuurparticipatie.

De Wet op het specifiek cultuurbeleid (Wsc) schrijft geen verplichtingen voor aan decentrale overheden, ofwel provincies en gemeenten. Dit in tegenstelling tot de Wet op het bibliotheekstelsel (Wsob), die richtinggevend is voor het

1 Nieuwe Monitor Amateurkunst. LKCA, 2017.

bibliotheekbeleid. Cultuurbeleid en dus ook cultuurparticipatie zijn in die zin lokale aangelegenheden. Dat leidt ertoe dat de voorzieningen voor cultuurparticipatie dan ook per gemeente en provincie verschillen.

Het LKCA is echter van mening dat overheden, in het bijzonder gemeenten, slechts één van de spelers zijn die toegang tot cultuurparticipatie bieden. In haar optiek neemt de actieve burger zelf ook verantwoordelijkheid, samen met de overheid, de aanbieders en ondersteuners. Veel initiatieven komen vanuit de beoefenaars, oftewel burgers, zelf en los van overheidsinterventie. Voor cultuurparticipatie geldt dat zónder actieve participanten er ook geen noodzaak is tot het stimuleren ervan. De vraag is echter of iedereen die dat wil ook actief aan cultuur kán participeren. En wat heeft de beoefenaar dan uiteindelijk nodig?

2.2.4 Wat nodig is om een leven lang cultureel actief te zijn

De *Basis voor Cultuurparticipatie* benoemt voorwaarden voor de toegang tot cultuurparticipatie vanuit het perspectief van de beoefenaar, jong of ouder. De moties van individuen om in hun vrije tijd cultureel actief bezig te zijn, verschillen en hangen samen met leeftijd, leefsituatie, drijfveren en interesses.

De bagage die een kind meekrijgt door opvoeding en op school dragen in belangrijke mate bij aan de latere actieve cultuurdeelname; het draagt bij aan interesse en motivatie. Goede cultuureducatie, via onderwijs en overdracht in de vrije tijd (naschoolse educatieve activiteiten), is allereerst van belang voor de culturele ontwikkeling van alle kinderen en jongeren. Dit is door het LKCA beschreven in de *Basis voor cultuureducatie. Handreiking voor de toekomst van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie*, in opdracht van het Ministerie van OCW. Tevens gaf deze handreiking voorwaarden in beeld voor een culturele basis voor alle kinderen en jongeren en een toekomstbeeld over cultuureducatie, omdat een visie ontbrak op wat nodig is voor de culturele ontwikkeling van alle kinderen en jongeren, middels onderwijs en de verbinding met cultuureducatie in de vrije tijd.

Hoewel er aan de *Basis voor Cultuurparticipatie* geen ministeriële opdracht voorafging, zagen we voldoende urgentie om zelf het initiatief te nemen. De totstandkoming van déze *Basis* verliep weliswaar langs een ander traject, maar met eenzelfde doel voor ogen. Géén normatieve uitspraken doen of een referentiekader voorleggen, maar voorwaarden voor de toegang van cultuurparticipatie benoemen. In de *Basis voor Cultuurparticipatie* leggen we de verbinding tussen het perspectief van de beoefenaar en de mate waarin het werkveld een rol en verantwoordelijkheid voor zich ziet weggelegd om participatie in de toekomst mogelijk te blijven maken. Dat verschilt per professional. Voor een kunstvakdocent bij een centrum voor de kunsten zal die er anders uitzien dan voor een beleidsmedewerker van het Rijk of een gemeente, of voor een zzp'er die geen subsidie ontvangt.

Op het advies van de Raad uit 2013 en de LKCA-publicatie volgden gesprekken met de spelers in dit brede werkveld over de invulling van die verantwoordelijkheden. Dat heeft echter nog geen concrete of gezamenlijke acties opgeleverd. De agenda in de *Basis voor Cultuurparticipatie* is erop gericht om acties te formuleren die het werkveld, waar nodig samen met het LKCA, kan oppakken.

2.3 Aanpak

De agenda is opgesteld op basis van de visie van vertegenwoordigers van het werkveld actieve cultuurparticipatie. Deze visie is het resultaat van een visietraject, uitgevoerd door Futureconsult, waarvoor het LKCA professionals uit haar contactenbestand uitnodigde. Tijdens dit traject hebben ruim tweehonderd professionals uit het werkveld, via online enquêtes of in bijeenkomsten, hun denkbeelden en opvattingen gedeeld over de kracht, ambities en ontwikkeling van het werkveld. In bijlage 5 is de deelnemerslijst te vinden.

2.3.1 Trendverkenning

In mei werden in twee verkennerbijeenkomsten, bijgewoond door zo'n vijftig deelnemers als brede afspiegeling van het werkveld, de belangrijkste trends, ontwikkelingen en keuzes die de toekomst van cultuurparticipatie bepalen in kaart gebracht. De eerste verkenning richtte zich op de externe omgeving: welke trends bepalen de toekomst van cultuurparticipatie? En wat zijn mogelijke implicaties? De tweede bijeenkomst richtte zich op het werkveld: welke keuzes maakt het werkveld en welke ambities of doelen stelt men zichzelf? Het resultaat van deze twee bijeenkomsten is als trendverkenning te vinden in bijlage 2.

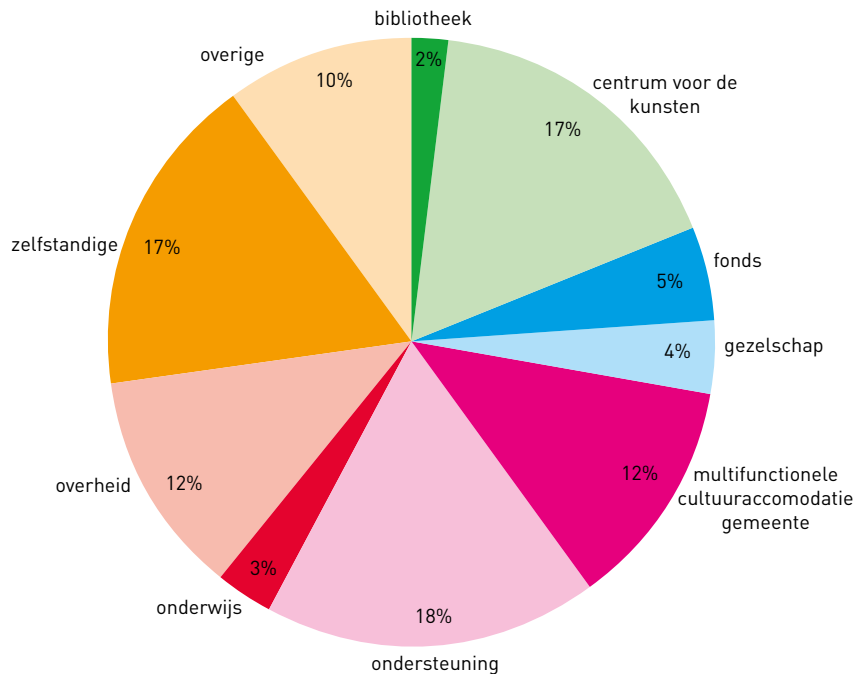
2.3.2. Visiebijeenkomst met behulp van toekomstscenario's

In juni 2017 zijn tijdens de bijeenkomst *Bouwen aan de basis* ruim honderd professionals met elkaar in gesprek gegaan over vier toekomstscenario's. Nog eens ruim honderd professionals dachten daarover mee via een online enquête. De scenario's over de toekomst van cultuurparticipatie zijn gebaseerd op twee fundamentele overwegingen. Ten eerste: is cultuurparticipatie een middel of een doel op zich? Ten tweede: wordt cultuurparticipatie gekenmerkt door traditionele disciplines of is het werkveld breed en veelvormig? De scenario's staan in bijlage 3. Het werkveld sprak over de wenselijkheid van de verschillende scenario's. Wat spreekt aan in de verschillende scenario's en wat absoluut niet? Wat is nodig om de scenario's te realiseren? Welke signalen wijzen erop dat het werkveld cultuurparticipatie zich in de richting van één van de scenario's begeeft? Ook vergeleek men de scenario's met de huidige stand van zaken in het werkveld. Waar kan en moet het werkveld het sterkst in groeien, gezien de veranderende omgeving? Het resultaat van deze bijeenkomst is in bijlage 4 te lezen.

2.3.4. Deelnemers aan het visietraject

Aan het visietraject, uitgevoerd door Futureconsult, namen verschillende professionals deel: buitenschoolse kunstdocenten en artistiek begeleiders in verschillende kunstdisciplines, zowel in dienst bij een organisatie als zelfstandig of een combinatie daarvan, directie en medewerkers van gesubsidieerde organisaties zoals centra voor de kunsten en muziekscholen, branche- en vakverenigingen, provinciale ondersteunende instellingen, maatschappelijke organisaties met een culturele programmering, fondsmedewerkers en beleidsmedewerkers cultuur van gemeenten, provincies en het Rijk. De deelnemerslijst is in bijlage 5 te vinden. Een schematische weergave van de deelnemers aan de bijeenkomsten, toegevoegd naar de aard van hun werkzaamheden, is in figuur 1 te zien.

Figuur 1. Schematische weergave van deelnemers tijdens de bijeenkomsten

Aan de hand van deze indeling van professionals is te stellen dat meer dan de helft van de organisaties in de categorieën gezelschap, bibliotheek, onderwijs, ondersteuning, centrum voor de kunsten, multifunctionele cultuuraccommodatie (gemeente) veelal gesubsidieerd wordt door de overheid.

Hoewel er toch relatief veel zelfstandigen onder de deelnemers waren, constateerden we dat zzp'ers en particuliere, ongesubsidieerde organisaties met dit visietraject niet voldoende bereikt zijn. In het denken over de toekomst ontbrak ook de jongere generatie, ofwel jongeren tot 30 jaar die een (semi)professionele kunst(docent)praktijk nastreven of aan het ontwikkelen zijn en die momenteel zelf trendsettend zijn.

Deze groepen van professionals groeien en zijn in een traject over de toekomst van cultuurparticipatie ons inziens onmisbaar. Daarom organiseren wij additionele bijeenkomsten in het najaar van 2017 en in 2018, te beginnen met een groep jonge professionals in de leeftijd van 17 tot 30 jaar.

2.4 Voor wie is de *Basis voor Cultuurparticipatie*?

De *Basis* is ontwikkeld voor professionals in het werkveld cultuurparticipatie. De agenda geeft aan waar deze professionals zich in de toekomst op kunnen richten om iedere inwoner van Nederland toegang te bieden tot een leven lang actieve cultuurbeoefening in de vrije tijd.

3. Voorwaarden voor cultuurparticipatie

Wanneer we het streven naar toegankelijkheid als uitgangspunt nemen, omvat dit in cultuurbeleid de veel gehanteerde begrippen spreiding, continuïteit en diversiteit. Ook het begrip kwaliteit wordt in beleid vaak gebruikt.

De vraag is of de beoefenaar voldoende van zijn gading vindt én of het aanbod toegankelijk is. De beoefenaar is gebaat bij spreiding en continuïteit. De overheid kan dat beïnvloeden, maar de taak ligt primair bij de professionals (aanbieders) in het werkveld die de markt vormen. Het begrip diversiteit is tevens op te vatten als een voorwaarde waaraan het werkveld zelf bijdraagt. Daarnaast bepaalt de beoefenaar vanuit zijn eigen motivatie en contact met het werkveld wanneer iets kwaliteit heeft en of continuïteit noodzakelijk of gewenst is. De vraag is of het aanbod de vraag en de diversiteit stimuleert, of dat het aanbod achterblijft bij de vraag en de beoefenaar dus niet kan bedienen. In dat geval blijft een deel van de markt onbenut.

Door de verscheidenheid van de betekenis van cultuurparticipatie en de beoefenaar als vertrekpunt te nemen, rijst de vraag in hoeverre deze voorheen gebruikte, maatgevende begrippen binnen beleid nog houvast bieden voor de beoefenaar van de toekomst. Ook is de vraag van belang wat dit betekent voor de opvattingen over cultuurparticipatie die leven in het werkveld.

Bij het formuleren van voorwaarden is het perspectief van de beoefenaar centraal gesteld. We gaan uit van zijn motivatie en voorkeuren (meer sociaal of juist artistiek bezig zijn, etc.), van waaruit keuzes voor passend aanbod ontstaan. Maatschappelijke en technologische trends kunnen van invloed zijn op de motivatie van de beoefenaar, maar óók op de keuzes in het aanbod. We richten ons puur op wat de beoefenaar in essentie nodig heeft om zijn wens in activiteit om te zetten, oftewel ernaar te kunnen handelen. Uiteindelijk komen wij tot vier basale voorwaarden die de toegankelijkheid bepalen.

In de Nieuwe Monitor Amateurkunst (NMAK), een tweejaarlijks onderzoek van het LKCA naar creatieve en kunstzinnige beoefening, vragen we welke voorzieningen mensen nodig hebben om iets te doen of te maken. Er wordt niet gevraagd naar de financiële situatie, bijvoorbeeld als mogelijke drempel voor beoefening. In de tabel hieronder zijn financiële middelen en materialen wel toegevoegd, als voorwaarden die mede de toegankelijkheid bepalen. Is een beoefenaar in staat om wat hij wil ook financieel voor elkaar te krijgen en met de materialen die hem in staat stellen om zichzelf uit te drukken?

Tabel 1. Voorwaarden voor cultuurparticipatie

Voorwaarden	Afhankelijk van
WAT: informatie en kennis	bronnen en mensen die informatie, kennis, inspiratie en vaardigheden aanleveren;
WAAR: werk- en oefenruimte en podia	beschikbare en geschikte locaties om te repeteren/te werken en te tonen;
HOE: materialen	de beschikking over de benodigde materialen;
WAARMEE: middelen	en over voldoende financiële middelen.

Wanneer je de voorwaarden verder uitsplitst, komt het werkveld in beeld, dat in één of meerdere voorwaarden een rol speelt.

Tabel 2. Benodigheden voor cultuurparticipatie

Voorwaarde	Benodigheden				
Informatie/kennis, inspiratie en vaardigheden	Face to face/ persoonlijke overdracht (familie, deskundigen, docenten, peer to peer)	Digitaal (website, mail, film)	Analoog (boek, flyer/poster)	Online (live chat, YouTube, Instagram, Facebook, Pinterest, tutorials, bloggers/vloggers)	
Ruimte	Privé (thuis/particulier)	Publiek/openbaar (school, bibliotheek, buurthuis, gemeentehuis, buiten / natuur)	Online (YouTube, Instagram, Facebook, Pinterest)	Ruimte elders (betaalde ruimte, onbetaalde ruimte)	
Materialen	Muziek-instrumenten en -installaties (in eigen bezit, gehuurd)	Repertoire, etc. (auteursrechten)	Attributen, kleding, etc. (zelfgemaakt of gehuurd)	Verf, kwasten, etc. (eigen bezit of in bruikleen)	Opname- en filmapparatuur (in eigen bezit, gehuurd)
Geld of middelen	Bedrijfsleven/ organisaties (sponsor, lening, fonds, donateur, beurs, middelen in natura)	Particulier (crowdfunding, schenking, lening, legaat, lidmaatschap/contributies, eigen geld)	Overheid/ publiek geld (subsidie, fonds, beurs zoals via Jeugdcultuurfonds)		

Splitsen we de benodigheden verder uit, dan komt de professional in het werkveld in beeld. Ook zijn bij de voorwaarde 'kennis/informatie' meerdere mogelijkheden te zien waaruit de beoefenaar kan kiezen; er is in die zin een groot aanbod. Voor de professional is het belangrijk om als aanbieder van die kennis en informatie zichtbaar te zijn. In de praktijk is er dus altijd sprake van marktwerking en

concurrentie, en dus van belangenverschillen tussen professionals. Afhankelijk van de wens van de beoefenaar zoekt deze de benodigde kennis en informatie, het nodige geld, de ruimte en middelen en materialen. In het gebruik ervan en wat betreft de tevredenheid daarover kunnen verschillende opvattingen over kwaliteit ontstaan.

4. Toekomstperspectief cultuurparticipatie

4.1 Hoe ziet cultuurparticipatie er in 2030 uit?

Ter voorbereiding van de trendverkenning maakte Futureconsult gebruik van bestaande rapporten en onderzoek naar trends in cultuurparticipatie¹. Met professionals uit het werkveld zijn tijdens een verkennersbijeenkomst de meest opvallende en belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen besproken en verzameld evenals trends die daarmee in verband staan. Professionals bogen zich over de vraag: hoe zijn deze ontwikkelingen en trends van invloed op cultuurparticipatie; op de voorkeuren van de beoefenaar, de vorm en de mate waarin beoefening plaatsvindt?

De belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen die de professionals inbrachten, staan in tabel 3 hieronder. Ze hebben invloed op de manier waarop mensen in de toekomst cultuur beoefenen, oftewel de vormgeving van cultuurparticipatie in 2030.

Het verslag van de trendverkenning en de context en samenhang van de ontwikkelingen en trends zijn in bijlage 3 te vinden.

Tabel 3. Maatschappelijke ontwikkelingen en trends

<p>Cultuur onder (financiële) druk. Trends:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Participatiemaatschappij • Terugtrekkende lokale overheid • Groeiende verschillen tussen regio's • Vergrijzing bevolking en verenigingsleven • Bevolkingskrimp op platteland versus bevolkingsgroei in stad • Spanningsveld stad/wijk en grote/kleine kernen 	<p>Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving. Trends:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toenemende complexiteit • Hernieuwde waardering van cultuur • Toenemende tweedeling/kloof in de maatschappij • Kunst als middel voor niet-culturele doelen (zoals sociale cohesie) • Meer diversiteit, breed cultuurbegrip • Ontschotting tussen disciplines en domeinen
<p>Barsten in bestaande instituties; meer bottom-up initiatieven en fysieke culturele voorzieningen onder druk. Trends:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Van langdurige naar kortstondige betrokkenheid van de beoefenaar • 24 uurs-ervaringseconomie: maatwerk • Verbinding via digitale platforms • Informalisering, nieuwe sociale verbanden • Meer zzp'ers op de arbeidsmarkt 	<p>De rol van technologie in ons dagelijks leven groeit. Trends:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toenemende invloed van social media • Digitalisering: filter bubble • Technologische innovatie (AR en VR) • Virtuele ontmoetingsmogelijkheden • Digitalisering biedt mogelijkheden voor kostenbesparing bij een terugtrekkende overheid

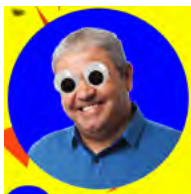
¹ Op basis van een bronneninventarisatie door het LKCA, waaronder ook het rapport van Andries van den Broek. [Toekomstverkenning kunstbeoefening. Een essay over de mogelijke betekenis van sociaal-culturele ontwikkelingen voor volume, voorkeuren en vormgeving van kunstbeoefening in de vrije tijd](#). SCP: 2010. En [Cultuur in de Kanteling, strategische verkenning cultuureducatie en actieve cultuurparticipatie \(2017-2020\)](#), LKCA: 2014.

4.2 De beoefenaar van morgen: vier scenario's

De vertaling naar de toekomst van de in de vorige paragraaf beschreven trends en ontwikkelingen, bracht Futureconsult in de vorm van toekomstscenario's. Daarin is fictief omschreven wat de vorm is waarin men cultuur beoefent en hoe de profielen van de toekomstige beoefenaars eruitzien. De scenario's en de typen beoefenaars laten zien dat ontmoeting een belangrijke factor is in de wijze waarop de beoefening plaatsvindt. Eigenlijk is er altijd sprake van ontmoeting, met uitzondering van digitale kennis, informatie en inspiratie die een beoefenaar gebruikt om actief te zijn. In die zin is het in hoofdstuk 3 niet als (basis)voorwaarde opgenomen, maar is te stellen dat in de onderstaande vier toekomstscenario's de beoefenaar een ander nodig heeft en cultuurparticipatie dus een sterk sociaal aspect heeft. Ontmoeting kan daarbij als doel of middel worden gezien.

Alle scenario's zijn mogelijk. De verschillende typen beoefenaars zullen dus in de toekomst ook allen naast elkaar kunnen bestaan.

Scenario 1 - Cultuur verbindt (CV)

Scenario
Cultuur verbindt

Beoefening is vooral een middel dat ten gunste van de samenleving wordt ingezet. De vorm volgt het gewenste doel.
Denken vanuit traditionele disciplines is ondergeschikt.

Beoefening

Dient een maatschappelijk, geen intrinsiek doel. Het project wordt altijd met en voor een groep georganiseerd, zoals in de vorm van een festival. Er is geen onderscheid tussen hoge en lage cultuur; alle culturele uitingsvormen worden gemakkelijk verenigd in één project of vorm. Informeel, bottom-up georganiseerd door bewoners. Centraal staat een vraagstuk uit de directe leefomgeving van de initiatiefnemers. Technologie is geïntegreerd in de uitingsvormen. Specialisten in één discipline worden zelden ingehuurd voor projecten.

Beoefenaar

Handelt vanuit zijn eigen competentie. Hij ziet cultuur als middel om mensen aan elkaar te binden en om sociale problemen aan te kaarten. Hij is uitsluitend op de eigen leefomgeving georiënteerd en betreft en bereikt voornamelijk mensen uit diezelfde leefomgeving.

Wat heeft deze nodig?

Geld: vanuit overheid, welzijn, bedrijfsleven en publieksbijdragen.
Ruimte: buurthuizen
Kennis en informatie: via vrienden, buurtbewoners, maatschappelijk werkers, lokale blaadjes en ook specifieke vakkennis van een professional.
Materiaal: digitale middelen, materialen om vooral samen mee aan de slag te kunnen.

Scenario 2 - Creatief kapitaal (CK)

<p>Scenario Cultuur als creatief kapitaal</p>	<p>Het is vanzelfsprekend dat elk individu zich actief breed cultureel ontwikkelt; het is een doel op zich. Dat gebeurt echter niet vanuit één traditionele discipline.</p>
<p>Beoefening</p>	<p>Staat in het teken van een brede, creatieve ontwikkeling van ieder individu. Deze wordt op centrale plaatsen met anderen uitgevoerd, zoals hubs. Persoonlijk contact en uitwisseling van competenties met anderen staat centraal: er is echter geen direct onderscheid tussen amateur en professional. Netwerken van individuen met eenzelfde (beroeps)achtergrond verenigen zich. Werken, leren en vrije tijd lopen door elkaar: in alle gevallen ziet men beoefening als een vanzelfsprekend onderdeel van het dagelijks leven. Technologie is ver ontwikkeld en neemt veel van menselijke tijd en arbeid over. Beoefening wordt erkend als menselijke kwaliteit, waardoor er veel aandacht is voor beoefening in elke fase van de ontwikkeling. Kennisoverdracht vindt plaats tussen peers en online en digitaal.</p>
<p>Beoefenaar</p>	<p>Werkt continu aan een cultureel vermogen, op jonge leeftijd via onderwijs en daarna via werk en ook in de vrije tijd. Hij is op volwassen leeftijd creatief en artistiek breed ontwikkeld. Gedurende zijn hele leven probeert hij van alles uit; hij is niet gebonden aan één cultuurvorm, en laat zich voortdurend breed inspireren door zowel amateurs als professionals. In het persoonlijk contact gaat het vooral om coaching. Om zich verder te ontwikkelen, gebruikt hij snel en makkelijk digitale bronnen; er is een grote hoeveelheid online cursussen beschikbaar, maar voor verdieping zoekt hij een specifieke professional.</p>
<p>Wat heeft deze nodig?</p>	<p>Geld: onderwijs en werkgevers (zowel overheid als bedrijfsleven) investeren in de ontwikkeling van leerlingen en werknemers, en de beoefenaars huren aanvullend voor hun persoonlijke en creatieve ontwikkeling zelf vakspecialisten in.</p> <p>Ruimte: thuis en elders, vooral in gemeenschappelijke labs of gecombineerde creatieve bedrijfsruimtes.</p> <p>Kennis en informatie: persoonlijke overdracht, online en offline, door coaching en inspiratie van peers (waarbij leeftijd of professionaliteit geen rol speelt), deskundigen en een docent of specialist voor specifieke verdiepingskennis.</p> <p>Materiaal: computer en andere technologische instrumenten. Doordat alles via werk, onderwijs en daarbuiten wordt gedeeld, is er niet per se materiaal in bezit nodig, of koopt men dit gezamenlijk in.</p>

Scenario 3 - Nederland kunstland (NK)

Scenario
Nederland als kunstland

Er wordt uitsluitend vastgehouden aan de traditionele disciplines met een sterke profilering op de kunsten en toptalenten. Kunstbeoefening is een doel op zich en iedereen doet eraan mee, ongeacht zijn niveau.

Beoefening

Is op kunstdisciplines en de traditionele benadering van kunst en cultuur gericht. Talentontwikkeling gaat over hoge ambities: werken naar topniveau. De overdracht is vooral persoonlijk en vindt uitsluitend plaats door vakmensen van een erkende opleiding. Al vroeg in de ontwikkeling van het individu wordt via onderwijs aandacht besteed aan de afzonderlijke kunstvormen en cultuuruitingen. Vanaf het basisonderwijs loopt de doorgaande leerlijn door tot in de vrije tijd en geldt voor iedere beoefenaar, ongeacht zijn of haar leeftijd. De overheid ziet toe op landelijke kaders met betrekking tot toegankelijkheid, maar de professionals bepalen de inhoud en de uitvoering vindt dicht bij de burger plaats. Ook maakt de overheid de beoefening voor minder draagkrachtigen betaalbaar. Het bedrijfsleven financiert de toptalenten. Nederland is er trots op dat je hier een leven lang cultuur kunt beoefenen – de overheid stimuleert dat. Ook technologie is een middel om het bereik te vergroten. De scheiding tussen amateur en professionals is groot, maar iedereen wordt gestimuleerd om actief aan cultuur te doen.

Beoefenaar

is breed cultureel ontwikkeld en heeft zich in één of meerdere disciplines kunnen verdiepen, ongeacht leeftijd en inkomen. Hij heeft daartoe vooral lessen gevolgd bij docenten en op plekken vlak bij zijn woonadres. De beoefenaar is zich bewust van zijn eigen ambitie- en prestatieniveau en zoekt daar passend aanbod en een geschikte ruimte bij: een amateurvereniging waar talent geen uitgangspunt is óf lessen bij een vakspecialist om naar de top toe te werken.

Wat heeft deze nodig?

Geld: beurzen voor intensieve opleiding van het bedrijfsleven en een persoonlijk cultuurbudget voor iedere jongere. Verder investeren beoefenaars eigen geld in hun activiteiten, zoals contributies en bijdragen voor workshops.

Ruimte: een fysieke, publieke ruimte (integrale leerplek).

Kennis en informatie: met name via persoonlijke overdracht door docenten en specialisten.

Materiaal: technologische tools, zoals een VR-bril, maar voornamelijk attributen gekoppeld aan de discipline, van kleding tot bladmuziek.

Scenario 4 - Samen voor de kunst (SK)

Scenario
Samen voor de kunst

De traditionele disciplines zijn het uitgangspunt.
De kunsten worden afzonderlijk ingezet als middel om sociale samenhang te bevorderen.

Beoefening

Traditionele disciplines staan centraal, maar staan ten dienste van maatschappelijke en sociale doelen: deelname is het uitgangspunt, met algemeen welbevinden als effect. Beoefening moet vooral voor iedereen laagdrempelig zijn en wordt gezien als een manier om de sociale en economische kloof in de samenleving te dichten. Domeinen binnen en buiten de overheid werken meer integraal samen en hebben hun doelen op elkaar afgestemd. De overheid betaalt voor individuele lessen en beurzen met de intentie dat iedereen mee kan doen, het bedrijfsleven betaalt de verenigingen. Daarbij is er wel de stimulans om zich op een kunstvorm of culturele uiting te richten en die in een sociaal verband tot zijn recht te laten komen. De artistieke waarde is van ondergeschikt belang. De focus ligt op het verenigingsleven en projecten met een sociale doelstelling: samen naar een eindproduct toewerken. Dit gebeurt vooral op lokaal niveau. Dat mensen zich alleen met gelijkgestemden bezighouden (als gevolg van social media), wordt ontmoedigd.

Beoefenaar

is maatschappelijk geëngageerd en wil zich inzetten voor de samenleving. Hij heeft een docent nodig om zich te kunnen bekwamen, maar niet op hoog niveau. Hij heeft geen hoog artistiek ambitieniveau, zolang hij maar samen met zoveel mogelijk verschillende mensen aan een product kan werken.

Wat heeft deze nodig?

Geld: de beoefenaar zelf, overheid en bedrijfsleven.
Ruimte: een publieke ruimte (door de overheid gefinancierd) en zowel een fysieke als digitale plek om samen te kunnen oefenen. Waar mogelijk is de fysieke plek gratis; het bedrijfsleven stelt deze open om niet.
Kennis en informatie: via persoonlijk contact, zowel docenten als familie en vrienden en ook peer tot peer.
Materiaal: het materiaal dat nodig is, hangt af van de discipline die de beoefenaar kiest. Vooral verenigingen en stichtingen stellen dit ter beschikking voor gezamenlijk gebruik of specialisten reiken het materiaal aan.

In recent Engels onderzoek wordt een oproep gedaan om de mogelijkheden en toegankelijkheid van cultuur vanuit een ander perspectief te zien. Door creativiteit in de alledaagse bezigheden van ieder individu te (h)erkennen als cultuurdeelname, zijn voor hen de voorwaarden informatie, ruimte, expertise en netwerken van belang om de mogelijkheden en toegankelijkheid van cultuur te vergroten. In deze opvatting van cultuur zijn de kunsten, de gesubsidieerde kunsten en de creatieve industrie nauw met elkaar verbonden en inspireren elkaar. Met dit besef zouden beleidsmakers en verantwoordelijken (overheid, culturele instellingen en particulieren, etc.) meer met elkaar kunnen optrekken om de mogelijkheden en toegankelijkheid te waarborgen met het doel, zoals de Engelsen noemen “cultural democracy” te bewerkstellen.²

2 N. Wilson; J. Gross; A. Bull. *Towards cultural democracy*. Promoting cultural capabilities for everyone. King's College Londonjaar: 2017. Zie ook de korte [beschrijving](#).

5. Ambities van het werkveld

De professionals gaven ook aan welk van de scenario's zij het beste vonden aansluiten bij de huidige opvattingen over actieve cultuurparticipatie en het beeld dat daarover heerst.

Huidige situatie

De huidige opvatting van de professionals over het gehele veld van cultuurparticipatie (en hoe het werkveld zich hiernaar gedraagt) is het idee van 'samen voor de kunst', zoals omschreven in scenario D. Beoefenaars hebben de keuze uit de verschillende, veelal traditionele disciplines waarbij ook aandacht is voor relatief nieuwe vormen, zoals urban arts en dergelijke. Tenminste, zolang er aanbod is en dit verschilt per regio. De beoefenaar heeft te maken met een werkveld dat nog sterk aanbodgericht werkt. De behoefte van het werkveld om te denken vanuit de verdieping en (talent)ontwikkeling binnen één discipline is sterk; men hecht waarde aan de doorlopende leerlijn. In principe is cultuurparticipatie in dat opzicht een doel op zich. Maar sluit dit altijd aan bij de behoefte van de beoefenaar?

Crossovers tussen traditionele disciplines vinden bij festivals al overal plaats, maar er is nog geen natuurlijke noodzaak om elkaar daarbuiten op te zoeken. De overheid hangt haar cultuurbudget voornamelijk op aan de traditionele disciplines, die crossovers eerder lijken te ontmoedigen. Men streeft samenwerking na, maar die leidt eerder tot een soort straf, door het opleggen van een subsidiekorting, dan tot een financiële beloning.

Hoewel de politiek en het overheidsbeleid een brede kennismaking met alle cultuurvormen van met name kinderen en jongeren via het onderwijs stimuleren, is er steeds minder aandacht voor cultuurbeoefening en verdieping die vooral in de vrije tijd plaatsvindt. Datzelfde geldt voor de kennismaking op latere leeftijd. Het werkveld ziet de lokale overheid een omslag maken: de budgetten krimpen met name bij organisaties waar aanbod traditioneel is ingericht op een beperkte aantal individuen die via 1 op 1 lessen tot verdieping in één discipline komt, zoals bij muziekscholen. Men ziet dat de overheid cultuurbeoefening juist opvat als middel om maatschappelijke opgaven aan te pakken en verlegt de middelen naar andere organisaties die dit doel nastreven of buigt de opdrachten aan bestaande instituties hiernaar om.

Gelijktijdig zet zowel het werkveld als de overheid de kunsten ook in als middel om sociale cohesie, ofwel verbinding en ontmoeting tussen verschillende groepen mensen in de samenleving, te bevorderen. Initiatieven met dat doel ontvangen dan financiering uit eenmalige of tijdelijke budgetten. Dan valt het ook niet altijd onder de cultuurbegroting.

Ambities van het werkveld

De belangrijkste ontwikkelingen kunnen aan de hand van de toekomstbeelden van beoefening en beoefenaar het werkveld op scherp stellen. In elk toekomstbeeld krijgen de professionals een iets andere rol. Rekening houdend met de

ontwikkelingen die volgens het werkveld de grootste weerslag krijgen op de beoefenaar en beoefening van de toekomst, hebben zij een aantal gezamenlijke ambities. Deze geven aan hoe zij op de toekomst willen anticiperen en in welke richting zij hun werkveld willen ontwikkelen.

De ambities centreren zich rond de vijf belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen:

Tabel 4. Ambities van het werkveld

	Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
1	Fysieke culturele voorzieningen onder druk	Borgen van toegankelijkheid	Fysieke vs. digitale voorzieningen
2	Cultuur onder (financiële) druk	De juiste taal en toon om cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda te krijgen	Financiële vs. intrinsieke waardering
3	Barsten in bestaande instituties; meer bottom-up initiatieven	Vernieuwing sector organiseren: flexibel en uitdagend	Kortere verbanden en beleving vs. doorlopende leerlijnen en verdieping
4	Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving	Bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken	Cultuurparticipatie als autonoom doel vs. cultuurparticipatie als instrument
5	De rol van technologie in ons dagelijks leven groeit	Technologie als vanzelfsprekend onderdeel van cultuurparticipatie	Complementair vs. integreren

De dilemma's die professionals per ontwikkeling en ambitie tegenkomen, zijn als volgt samen te vatten:

Ambitie 1: Borgen van toegankelijkheid

Het inzetten van uitsluitend digitale vormen is geen alternatief voor fysieke ontmoeting. De vraag is hoe fysieke en digitale vormen elkaar kunnen versterken, zodat iedereen die dat wil de kans heeft om actief cultuur te beoefenen in de vrije tijd. Dat vraagt om experimenteren en van elkaar leren, niet alleen op casusniveau, maar ook op beleidsniveau.

Ambitie 2: De juiste taal en toon om cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda te krijgen

Professionals beschouwen als drijvende kracht achter de artistieke, creatieve en sociale ontwikkeling van beoefenaars. Maar als de financiële waardering van professionals in het werkveld achterblijft, bestaat het gevaar dat professionals er niet meer voor kiezen om in het werkveld aan het werk te gaan.

Ambitie 3: Vernieuwing sector organiseren: flexibel en uitdagend

Amateurkunst blijft achter bij de professionele kunsten in het initiëren van fysieke ontmoetingen zoals festivals, symposia en dergelijke. Organiseer cultuurparticipatie daarom aansluitend op de veranderende wensen van de beoefenaar meer

als beleving. Tegelijkertijd is er de angst dat de nadruk op beleving kan doorslaan. Hoe daag je beoefenaars uit om ook de verdieping op te zoeken? De nadruk op bottom-up organisatie kan ertoe leiden dat cultuurparticipatie op lokaal niveau te veel van individuen afhankelijk is. Hoe zorg je ervoor dat kwetsbare groepen, die misschien minder in staat zijn tot zelforganisatie, niet buiten de boot vallen?

Ambitie 4: Bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken

Cultuurparticipatie kan aan kracht verliezen wanneer zij alleen als middel voor maatschappelijke verbinding wordt gezien en de verdieping hieraan ondergeschikt raakt. Er moet aandacht zijn en blijven voor authenticiteit en talentontwikkeling in doorlopende leerlijnen.

Cultuurparticipatie als instrument om primair andere doelen te bereiken, is niet wenselijk. Wel zou het meer vanzelfsprekend kunnen zijn om de verbinding met andere domeinen op te zoeken en daar de eigen kracht, het plezier en de artistieke component in te brengen als unieke kenmerken van cultuur. Wanneer het werkveld duidelijk weet wat de unieke kwaliteiten zijn, is samenwerking met andere domeinen eenvoudiger te organiseren.

Ambitie 5: Technologie als vanzelfsprekend onderdeel van cultuurparticipatie

Er bestaat een spanningsveld tussen enerzijds cultuurparticipatie als vlucht uit een hightech wereld en anderzijds juist het omarmen van technologie door het werkveld. Juist in de hightech samenleving van morgen kan aandacht voor erfgoed, ambacht en vakmanschap in de kunsten groeien: buiten de hectiek is ruimte voor bezinning door het actief beoefenen van cultuur. Technologie wordt in deze opvatting wel ingezet voor het vergroten van bereik en toegankelijkheid. Aan de andere kant is technologie ook te integreren in cultuurparticipatie, zoals bijvoorbeeld in creatieve hubs en fab labs.

Beide opvattingen – cultuurparticipatie complementair aan een hightech samenleving en cultuurparticipatie, waarin nieuwe technologieën naadloos geïntegreerd zijn – kunnen naast elkaar bestaan. Zij voldoen aan diverse vragen van verschillende beoefenaars.

6. Agenda voor de toekomst

Vanuit het eindrapport van dit visietraject, formuleren wij een agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst. Deze geeft aan hoe de spelers in het werkveld hun gezamenlijke ambitie kunnen verwezenlijken. We ervaren dat het niet makkelijk of vanzelfsprekend is om één gezamenlijk toekomstbeeld van cultuurparticipatie na te streven met zo'n diversiteit aan professionals en beoefenaars. Dat werd ook tijdens het visietraject bevestigd. Deelnemers hebben verschillende opvattingen en meningen over de huidige situatie en hoe het werkveld zich ontwikkelt of zou moeten ontwikkelen. Met een agenda, waarin de belangrijkste, gezamenlijke ambities zijn gebundeld, willen we toch proberen aandacht te houden voor het borgen van toegankelijke cultuurparticipatie, als ware het een collectief belang dat ook heel goed naast het belang van de professional kan staan. Hierbij gaat het ook om ondernemingsbelang van de professional, aangezien dit voor velen primair relevant is voor hun levensonderhoud. Uiteindelijk is het aan de professionals om de gezamenlijke inzichten in te zetten in hun werkpraktijk.

Het LKCA wil verbinding laten ontstaan en creëren tussen professionals in het werkveld en helderheid geven over de gezamenlijke richting voor de toekomst. De agenda dient daarbij als houvast voor het gesprek over toegankelijkheid van cultuurparticipatie vanuit verschillende perspectieven. Denk hierbij aan beoefenaars, professionals, overheden, bedrijfsleven, sociaal domein en dergelijke. De agenda is dus van toepassing op al deze verschillende professionals, vanuit de vragen: wie kan wat daaraan bijdragen en op welke manier? En wat kunnen zij bieden om die toegankelijkheid in de toekomst te realiseren? De volgende stap is het formuleren van acties; hoe concreter hoe beter. De *Basis voor Cultuurparticipatie* vatten wij daarom op als een vertrekpunt in plaats van een eindpunt. We gaan ervan uit dat de professionals uit het werkveld hieruit meerdere acties kunnen formuleren die handen en voeten moeten krijgen. Waar nodig treedt het LKCA, samen met professionals, op als verbinder of samenwerkingspartner.

In de agenda hebben we een uitwerking van maatschappelijke ontwikkelingen en ambities van het werkveld geformuleerd in kansen, bedreigingen en belemmeringen op basis van profielen van de beoefenaar en beoefening van de toekomst. Vervolgens zijn daar acties en de bijbehorende verantwoordelijkheid aan toe te voegen en de partijen die daarbij betrokken zijn of moeten worden. We gaan ervan uit dat bij de meeste ambities de spelers uit het werkveld cultuurparticipatie de betrokken partijen zijn, ofwel: artistieke professionals, particuliere en commerciële en al dan niet gesubsidieerde non-profitaanbieders, overheden en publieke en private fondsen en financiers.

Afkortingen in naaststaand schema verwijzen naar de toekomstscenario's opgesteld door Futureconsult en toegepast op profielen van de toekomstige beoefenaars in hoofdstuk 3, te weten: Cultuur Verbindt (CV), Creatief Kapitaal (CK), Nederland Kunstland (NK), Samen voor de Kunst (SK). Zie voor de uitgebreide beschrijving van de toekomstscenario's ook bijlage 3.

Tabel 5. Agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst

	1	2	3	4	5
Ambitie	Borgen van toegankelijkheid	De juiste taal en toon om cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda te krijgen	Vernieuwing sector organiseren: flexibel en uitdagend	Bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken	Technologie als vanzelfsprekend onderdeel van cultuurparticipatie
Maatschappelijke ontwikkeling	Fysieke culturele voorzieningen onder druk	Cultuur onder (financiële) druk	Barsten in bestaande instituties; meer bottom-up initiatieven	Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving	De rol van technologie in ons dagelijks leven groeit
Dilemma	Fysieke vs. digitale voorzieningen	Financiële vs. intrinsieke waardering	Kortere verbanden en beleving vs. doorlopende leerlijnen en verdieping	Cultuurparticipatie als autonoom doel vs. cultuurparticipatie als instrument	Complementair vs. integreren
Kansen voor de samenleving	Sociale betekenis en nabijheid cultuur is reden voor in stand houden fysieke voorzieningen (CV, NK, SK) Digitale voorzieningen sluiten aan bij individuele ontwikkelwensen (CK)	Sociale betekenis van cultuur heeft preventieve werking (CV, SK) Ontwikkeling individueel cultureel vermogen is noodzakelijk voor iedereen (CK, NK)	Bottom-up initiatieven ruimte bieden (CV) Brede interesse en behoefte aan diepgang (CK, NK) Samenwerking met organisaties in andere sectoren (SK)	Lokale samenleving en vraagstukken staan centraal (CV, SK) Betekenis van cultureel vermogen voor een waardevol leven (CK)	Mogelijkheden voor kennisoverdracht (CK) Vergroten bereik van prestaties (NK) en van doelgroep (CV, SK)
Bedreigingen voor de samenleving	Sluiting buurthuizen (CV) Persoonlijke ontwikkelmogelijkheden (CK, NK) Niet kieskeurig in begeleiding (SK)	Vooraf op eigen leefomgeving gericht (CV) Te weinig aandacht voor verdieping in disciplines (CV, SK) Te veel aandacht voor persoonlijke ontwikkeling (CK, NK)	Te veel kortdurende initiatieven (CV) Individu volgt eigen leerweg (CK) Gebrek aan toptalenten (NK) Artistieke verdieping onbelangrijk (SK)	Te weinig professionele inbreng van buiten (CV, SK) Gericht op eigen wereld en ontwikkeling (CK, NK) Alleen onder gelijkgestemden verkeren (SK)	Beschikking over apparatuur (CV, CK) Onvoldoende behoefte aan innovatie (NK, SK)
Belemmeringen voor de beoefenaar in voorwaarden	Gebrek aan publieke ruimte (CV, SK) Onvoldoende persoonlijke connecties (CK, NK)	Financieel commitment vanuit welzijn (CV, SK) Individuele financiële mogelijkheden (CK, NK)	Continuïteit (CV, NK) Niet trouw aan aanbieder (CK) Gaat alleen om samen iets doen (SK)	Kwaliteit activiteiten (CV, SK) Zicht op gedeeld belang (CK, NK)	Onvoldoende multidisciplinaire en technologische kennis (CV, NK, SK)
Acties	In te vullen door het werkveld				
Betrokken partijen	In te vullen door het werkveld				
Verantwoordelijkheid	In te vullen door het werkveld				

Bijlagen

1. Eindrapportage visietraject door Futureconsult Toekomst van cultuurparticipatie	30
2. Trendverkenning (opgesteld uit bijeenkomsten 9 en 11 mei 2017)	44
3. Toekomstscenario's	50
4. Scenariobijeenkomst (verslag bijeenkomst 29 juni 2017)	60
5. Deelnemerslijst visietraject	74

1. Eindrapportage visietraject

door Futureconsult Toekomst voor cultuurparticipatie

Toekomst van cultuurparticipatie

Eindrapportage visietraject

Versie 30 augustus 2017

Zsa Zsa Balian, Maja Bosch & Jan Nekkers

Futureconsult

Introductie

Toekomst van cultuurparticipatie

Toekomst van cultuurparticipatie biedt een gezamenlijke visie van cultuurparticipatie in 2030, ingebracht door professionals in het werkveld die aan dit visietraject deelnamen.

De visie gaat zowel in op de vraag ‘waar staat het werkveld voor?’ als de vraag ‘waar gaat het werkveld voor? Het laat de kernwaarden van het werkveld zien, maar ook wat nodig is om in de toekomst de toegankelijkheid van cultuurparticipatie te behouden zodat iedereen in Nederland zich cultureel kan blijven ontplooiën.

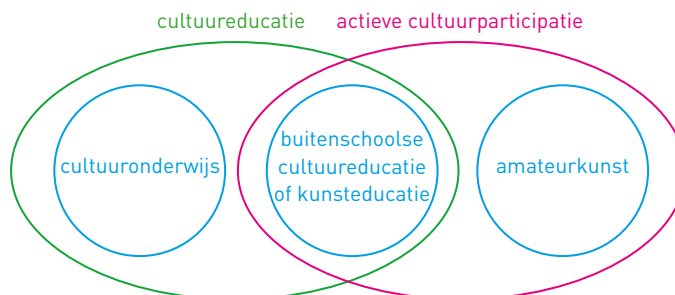
Deze visie is gemaakt in opdracht van Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). Het LKCA is het landelijk kennisplatform voor professionals, bestuurders en beleidsmakers in cultuureducatie en cultuurparticipatie. Via kennisdeling en onderzoek draagt het instituut bij aan de kwaliteit van praktijk en beleid.

Het LKCA wil dat iedereen goede cultuureducatie krijgt (op school én in de vrije tijd) en dat iedereen kan meedoen aan culturele activiteiten. Daarom ondersteunt LKCA professionals in cultuureducatie of cultuurparticipatie. En met dit doel voor ogen heeft het LKCA het initiatief voor deze visie genomen.

Het visietraject werd uitgevoerd door Futureconsult. Futureconsult helpt bij voorbereiding, ontwikkeling en implementatie van een toekomstgerichte strategie.

Wat is cultuurparticipatie?

Met cultuurparticipatie bedoelen we *actieve* cultuurparticipatie, waarbij cultuur kunsten, erfgoed en media omvat. Met actieve cultuurparticipatie doelt het LKCA op alle vormen van actieve kunstbeoefening en artistieke ontwikkelingen of het betrokken zijn bij cultuur in de vrije tijd. Dus geen receptieve deelname, zoals theaterbezoek. Onder actieve cultuurparticipatie vallen buitenschoolse cultuureducatie en amateurkunst, kunstbeoefening in de vrije tijd, community arts en vrijwilligerswerk in bijvoorbeeld de erfgoedsector.

Toegang tot cultuurbeoefening onder druk

Toegang tot actieve cultuurbeoefening in de vrije tijd is voor mensen een essentiële voorwaarde voor de kwaliteit van het bestaan. Maar die toegang staat momenteel al, maar ook in de toekomst onder druk en dat baart het LKCA zorgen.

Met de nieuwe visie wil het LKCA met het werkveld vooruit kijken: wat verandert er in beoefening, wat zijn de gevolgen voor de toegankelijkheid van cultuurparticipatie en wat zijn de kansen en bedreigingen voor de professionals in het werkveld? Met de uitkomsten van de visie wil het LKCA in de basis voor cultuurparticipatie met het werkveld acties richting de toekomst formuleren.

Met wie

De nieuwe visie is tot stand gekomen door inbreng van ruim 200 professionals uit het werkveld. Zij deelden – online via enquêtes of in workshops – hun denkbeelden en opvattingen over de kracht, ontwikkeling en ambities van het werkveld.

De veelzijdigheid van het werkveld vertaalde zich in de diversiteit van de deelnemers aan de workshops waarin de visie is ontwikkeld. Aanwezig waren buitenschoolse kunstdocenten uit de verschillende kunstdisciplines in dienst van een instelling, zelfstandig of beide, medewerkers of directies van gesubsidieerde organisaties zoals provinciale ondersteunende instellingen, centra voor de kunsten en muziekscholen, maatschappelijke organisaties met een culturele programmering, branche- en vakverenigingen, cultuurfondsen en personen werkzaam bij de overheid, zoals beleidsmedewerkers cultuur van gemeenten, provincies en het rijk.¹

In de workshops zijn uiteenlopende opvattingen naar voren gebracht die soms tegengesteld aan elkaar waren, maar altijd met één gemeenschappelijke noemer: namelijk dat cultuurparticipatie voor iedereen in Nederland van essentieel belang is en als zodanig verdedigd moet worden.

Verkenning

In mei werden in twee verkennersbijeenkomsten, bijgewoond door zo'n vijftig deelnemers als brede afspiegeling van het werkveld, de belangrijkste trends, ontwikkelingen en keuzes die de toekomst van cultuurparticipatie bepalen in kaart gebracht. De eerste verkenning richtte zich op de externe omgeving: welke trends bepalen de toekomst van cultuurparticipatie? En wat zijn mogelijke implicaties? De tweede bijeenkomst richtte zich op het werkveld: welke keuzes maken we en ambities of doelen stellen we onszelf?²

→ Lees hier de [trendverkenning](#)

1 Zie bijlage 5 voor een overzicht van de deelnemers aan de bijeenkomsten.

2 Zie bijlage 2 voor de trendverkenning.

Scenario's

In juni zijn op de bijeenkomst 'Bouwen aan de basis' ruim 100 professionals met elkaar in gesprek gegaan over vier toekomstscenario's. Nog eens 100 professionals gaven hun mening in een online enquête. De scenario's over de toekomst van cultuurparticipatie zijn gebaseerd op twee fundamentele overwegingen. Ten eerste: is cultuurparticipatie een middel of een doel op zich? Ten tweede: wordt cultuurparticipatie gekenmerkt door disciplines, of is het werkveld breed en veelvormig?³

→ Lees hier de [toekomstscenario's](#), of kijk hier vier [scenario-animaties](#)

Er is gesproken over de wenselijkheid van de verschillende scenario's: wat spreekt aan in ieder scenario? En wat absoluut niet? Wat is nodig om de scenario's te realiseren? Welke signalen wijzen erop dat het werkveld cultuurparticipatie in de richting van één van de scenario's begeeft?

Ook zijn de scenario's geconfronteerd met de huidige stand van zaken in het werkveld. Waar kan en moet het werkveld het meeste in groeien, gezien de veranderende omgeving? En waar liggen de persoonlijke voorkeuren van deelnemers?⁴

→ Lees hier het [verslag van de scenariobijeenkomst](#) op 29 juni.

Op basis van de input van de verkennerworkshops, de grote scenariobijeenkomst en de online enquête schreef Futureconsult de visie. In de visie is geprobeerd de gezamenlijkheid naar voren te brengen, maar ook recht te doen aan verschillende meningen, invalshoeken en visies op cultuurparticipatie van morgen.

3 Zie bijlage 3 voor de toekomstscenario's.

4 Zie bijlage 4 voor het verslag van de scenariobijeenkomst.

De toekomst van cultuurparticipatie

Hoe ziet cultuurparticipatie eruit in de samenleving van morgen? Overal zien we dat vertrouwde instituties afbrokkelen en plaatsmaken voor nieuwe organisatievormen. Burgers nemen zelf het initiatief. Het werkveld speelt daarop in door meer vraaggericht te werken. Regio's worden steeds belangrijker. Niet alleen in de cultuur, maar ook in andere domeinen verschuift landelijk beleid naar het lokale niveau. Verschillen groeien tussen stad en platteland, maar ook in de stad tussen verschillende wijken. Technologische ontwikkelingen veranderen wat we waarnemen, hoe we communiceren en hoe we leven – en dus vooral hoe we ons cultureel ontplooiën.

Wat betekenen dergelijke veranderingen voor de organisatie van cultuurparticipatie? In deze rapportage geven we de belangrijke maatschappelijke en technologische ontwikkelingen waar het werkveld op moet anticiperen om ook in de toekomst de actieve beoefenaar te bedienen.

We bespreken in deel 1 wat het werkveld verbindt. Waar staat het werkveld van cultuurparticipatie voor, wat zijn de kernwaarden? En waarin blinkt het werkveld uit, wat zijn de kernkwaliteiten?

In deel 2 kijken we met het werkveld vooruit naar de toekomst: waar gaat het werkveld voor? Wat is het bestaansrecht van het werkveld en in welke richting ontwikkelt cultuurparticipatie zich? Welke maatschappelijke en technologische ontwikkelingen vragen om een antwoord vanuit het werkveld? En welke ambities en dilemma's brengt dat met zich mee?

Deel 1. Waar staat cultuurparticipatie voor?

De waarde van cultuurparticipatie

Cultuur zit in de mens. Cultuur wordt gevormd door en tussen mensen en is essentieel voor de kwaliteit van het leven. Mensen zoeken culturele zingeving en willen zich cultureel uiten, zelfs als je alle organisatiestructuren weghaalt. Deze *sterke, innerlijke drijfveer* is en blijft een grote kwaliteit bij cultuurparticipatie – van professional tot vrijwilliger én beoefenaar.

Cultuur is verbonden met creativiteit. Creativiteit helpt mensen te overleven in een complexe samenleving, invulling te geven aan hun persoonlijkheid en op basis daarvan keuzes te maken. Door zich cultureel te ontplooien, ontwikkelen mensen naast *creatieve vaardigheden*, ook *artistieke, sociale en emotionele vaardigheden*. Cultuurparticipatie biedt zingeving. Het biedt mogelijkheden voor nieuwe ideeën en het verruimen van de geest. En het draagt bij aan persoonlijke ontwikkeling en identiteitsvorming. Bij cultuurparticipatie kunnen mensen authentiek zijn, want alles kan en alles mag. Cultuurparticipatie biedt ruimte aan zelfexpressie. Dat maakt niet alleen beoefenaars maar het hele werkveld zo veelvormig en divers.

Cultuuruitingen vragen om oefening en kennisopbouw. Persoonlijke ontwikkeling vergt groei: daar is tijd, ondersteuning en begeleiding bij nodig. Cultuurparticipatie betekent dat mensen zichzelf uitdagen, hun eigen grenzen opzoeken en doorzettingsvermogen tonen. Professionals kunnen daarbij *kwaliteit* bieden. Professionals in het werkveld willen inspiratie bieden aan beoefenaars en aan elkaar. Kunstdocenten hebben vaak een voorbeeldfunctie voor hun leerlingen: zij brengen hen in contact met het onbekende en leren hen zo meer dan alleen de vaardigheden en technieken van het vak.

Het beoefenen van cultuur heeft niet alleen betekenis voor het individu, maar draagt ook bij aan de samenleving. *Verbinding* is een kernkwaliteit van cultuurparticipatie. Ten eerste verbinden mensen door middel van cultuur datgene wat in hun leeft met de buitenwereld. Ten tweede komen mensen door cultuurparticipatie in contact met anderen en treden zo in verbinding met de omgeving. Mensen maken een gezamenlijke creatie. Ze tonen trots hun resultaat aan anderen en delen zo hun ervaringen. Cultuurparticipatie betekent: samen bezig zijn, samen kijken en samen beleven.

Accenten in de waardering van cultuurparticipatie

Naast de hierboven beschreven intrinsieke waarde van cultuurparticipatie zijn onderstaande, meer externe waarden te onderscheiden.

1. Cultuurparticipatie als middel om sociale cohesie te vergroten

Verbinding tussen verschillende groepen in de samenleving is steeds lastiger, onder meer door de groeiende maatschappelijke ongelijkheid. Maar ook door de digitale kloof die niet alleen tussen generaties speelt, maar ook tussen verschillende groepen. Op *social media* reiken algoritmen ons vooral de content aan die bij onze overtuiging past; we ontmoeten online dus steeds vaker gelijkgestemden. Cultuurparticipatie kan een middel zijn om deze grenzen te doorbreken en sociale cohesie te creëren of vergroten.

2. Cultuurparticipatie als motor van de creatieve economie

Door digitalisering en automatisering verdwijnen banen en ontstaat er behoefte aan andere vaardigheden. In de creatieve economie van de toekomst zijn creatieve vaardigheden en samenwerkingsvaardigheden uitermate belangrijk. Omdat cultuurparticipatie deze vaardigheden stimuleert, kan zij de motor zijn achter de creatieve economie. Daardoor zou ook de aandacht vanuit onderwijs, overheid en bedrijfsleven kunnen groeien voor het ontwikkelen van creatief vermogen, met als gevolg een groeiend aantal opleidingen en banen met een belangrijke creatieve component.

3. Cultuurparticipatie als vestigingsargument

Cultuur wordt nu steeds vaker gebruikt als vestigingsargument. Dat geldt met name bij culturele voorzieningen als schouwburgen, bioscopen en theaterzalen. Maar ook de mogelijkheid om als inwoner van een gemeente actief aan cultuurparticipatie te kunnen doen draagt bij aan een aantrekkelijkheid van die gemeente en de vitaliteit van de gemeenschap. Daarom bepalen burgers, instellingen en bedrijven hun keuze voor een bepaalde woongemeente of vestigingslocatie steeds meer naar aanleiding van de mogelijkheden voor cultuurparticipatie.

4. Cultuurparticipatie ter bevordering van maatschappelijke deelname

Cultuurbeoefening biedt erkenning, herkenning en ontwikkelingsmogelijkheden van talenten die onmisbaar zijn in een veranderende en diverse samenleving. Deelname aan culturele activiteiten kan bijdragen aan het verbeteren van de maatschappelijke deelname van personen. Cultuurparticipatie kan ook een rol spelen in activerings-trajecten en (re)integratie op de arbeidsmarkt.

Deel 2. Waar gaat cultuurparticipatie voor?

1. Borgen van toegankelijkheid

Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
Fysieke culturele voorzieningen onder druk	Borgen van toegankelijkheid	Fysieke vs. digitale voorzieningen

Fysieke culturele voorzieningen onder druk

Het inwonertal van veel landelijke gebieden krimpt, terwijl de stad een aanzui-gende werking heeft. De veranderende demografie zet voorzieningen op het plat-teland onder druk, zo ook culturele voorzieningen. Voor beoefenaars zijn er op het platteland minder (fysieke) middelen beschikbaar en dat brengt de brede toegan-kelijkheid voor cultuurparticipatie in gevaar.

Het werkveld ervaart de verminderde en veranderende financieringsstromen vanuit de overheid als belangrijke belemmering of zelfs bedreiging voor de brede toegankelijkheid. De afgelopen jaren zien veel instellingen subsidies teruglopen en de subsidievoorwaarden veranderen. Meerjarige subsidieregelingen van gesubsidieerde instellingen veranderen in partnerschappen op projectbasis. Dat heeft voor deze instellingen consequenties voor de organisatiekracht en organisatievorm.

Ambitie: toegankelijkheid borgen

Cultuurparticipatie dient toegankelijk, inclusief en laagdrempelig te zijn: ieder-een kan en mag meedoen. Er is ruimte voor veelvormigheid en veelkleurig-heid. Het gaat niet zozeer over een fysieke plek waar voor iedereen plaats is. Toegankelijkheid van cultuurparticipatie kan ook worden geborgd door oplossin-gen als mobiele of online voorzieningen. Toegankelijkheid betekent dus vooral dat iedereen de mogelijkheid moet krijgen om zich te ontplooiën in verschillende kunstvormen, ongeacht leeftijd of sociaaleconomische achtergrond, zowel als individu als samen met anderen op gelijkwaardige basis.

De uitdaging waar het werkveld voor staat, is om toegankelijkheid te behouden in een landschap waarin zowel financiering als organisatie fundamenteel verschui-ven. Deelnemers zien kansen in een meer vraaggerichte financiering: het zwaar-tepunt verschuift van het faciliteren van het aanbod, naar het ondersteunen van de vraag van de beoefenaar.

Door de vraag centraal te stellen, wordt het werkveld wendbaarder: vanzelfspre-kend moet de aansluiting worden gezocht bij de belevingswereld van de beoefe-naar. Dat vraagt om nieuwe vormen, innovatie en ondernemerschap. Zowel bij beleidsmakers en vrijwilligers, als bij beoefenaars en kunstdocenten.

Het werkveld – en dan met name beleidsmakers en professionals in een coördinerende rol – zorgt er actief voor dat drempels worden weggenomen en dat cultuurparticipatie voor iedereen toegankelijk is. Ook voor de beoefenaar met een kleine portemonnee. Dat kan door nieuwe technologieën in te zetten om toegang te vergroten. Hier ligt misschien wel een landelijke taak: het digitaal ontsluiten van het aanbod, zodat de beoefenaar gemakkelijker zijn of haar weg vindt. Of door te lobbyen voor een persoonlijk cultuurbudget, allereerst voor jongeren, maar het liefst voor alle inwoners van Nederland.

Dilemma: fysieke vs. digitale voorzieningen

Een groot gedeelte van de deelnemers ziet uitsluitend digitale vormen niet als alternatief voor fysieke ontmoeting. De vraag is hoe fysieke en digitale vormen elkaar kunnen versterken, zodat iedereen die dat wil de kans heeft om actief cultuur te beoefenen in de vrije tijd. Dat vraagt om experimenteren en van elkaar leren, niet alleen op casusniveau maar ook op beleidsniveau.

2. Cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda

Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
Cultuurparticipatie onder (financiële) druk	De juiste taal en toon om cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda te krijgen	Financiële vs. intrinsieke waardering

Cultuurparticipatie onder druk

Eén ambitie staat bij het werkveld voorop: cultuurparticipatie moet een vanzelfsprekendheid zijn in de Nederlandse samenleving en zo hoog mogelijk op de politieke agenda staan. In 2017 hielden 6,4 miljoen mensen in Nederland zich in hun vrije tijd met kunstzinnige of creatieve activiteiten bezig. Ondanks deze grote hoeveelheid cultuurbeoefenaren moet geconstateerd worden dat een groeiende groep zelfstandige professionals in het werkveld vaak niet kan leven van hun beroep. Toch blijven deze professionals ondanks de lage inkomsten hun beroep uitoefenen. Het lijkt dat maatschappelijk gezien de financiële erkenning en waardering ontbreekt. De vraag is dan: hoe hoog staat cultuurparticipatie nu eigenlijk op de maatschappelijke agenda?

Het werkveld zet in op beeldvorming: trots naar buiten treden en vol enthousiasme vertellen over het belang en de waarde van cultuurparticipatie voor de ontwikkeling van het individu en de samenleving. In 2030 hoeft cultuur zich niet meer te legitimeren en wordt cultuurparticipatie aangemoedigd en gestimuleerd, zodat meer mensen mee doen.

Uitdaging: de juiste taal en toon

Cultuurparticipatie in de toekomst is gebaat bij een blijvende erkenning van vakmanschap en professionaliteit. Dat betekent dat het veelvormige werkveld zichzelf nog beter op de kaart moet zetten, de regie moet pakken en een duidelijke

lobby moet voeren. Bijvoorbeeld door met trots naar buiten treden over behaalde successen en door te zoeken naar de juiste woorden en verhalen om anderen mee te krijgen. Woordgebruik is hierin heel belangrijk. Waarom bijvoorbeeld zo'n strikt onderscheid maken tussen amateurkunst en professionele kunst? En waar ligt de scheiding tussen beoefenaar, vrijwilliger en professional?

Dilemma: financiële vs. intrinsieke waardering

De deelnemers aan de workshops zien professionals als drijvende kracht achter de artistieke, creatieve en sociale ontwikkeling van beoefenaars. Maar als de financiële waardering van professionals in het werkveld achterblijft, bestaat het gevaar dat professionals niet meer kiezen om in het werkveld aan het werk te gaan.

3. Nieuwe organisatievormen

Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
Barsten in bestaande instituties; meer bottom-up initiatieven	Vernieuwing werkveld organiseren: flexibel en uitdagend	Kortere verbanden en beleving vs. doorlopende leerlijnen en verdieping

Bottom-up als organisatiemodel

Het leven gaat sneller in de 24-uurseconomie en dat vraagt om flexibele organisaties die meegaan in de samenleving waarin wonen, werken, leren en ontspannen in elkaar overvloeien. Het gezinsleven verandert ook: er zijn meer éénoudergezinnen, alleenstaanden en families met tweeverdieners dan ooit. Dat heeft invloed op de mate waarin mensen zich in hun vrije tijd bezig houden met cultuurbeoefening en op welke manier en wanneer zij dat doen. Mensen verbinden zich vaker kortstondig en in wisselende samenstellingen aan organisaties en projecten. Dat zet het verenigingsleven en traditioneel werkende culturele instellingen onder druk: deze organisaties zijn in de kern gestoeld op langdurige verbanden. Tegelijkertijd ontstaan – deels buiten het zicht van het traditionele werkveld – bottom-up initiatieven: beoefenaars, vrijwilligers of professionals die zich in netwerken of platforms organiseren en voor kortere of langere duur nauw samenwerken. In die netwerken en platforms is niet alleen sprake van draagvlak en gedeeld eigenaarschap, maar ook van inclusiviteit, gelijkwaardigheid en laagdrempeligheid.

Ambitie: vernieuwing werkveld organiseren: flexibel en uitdagend

De opkomst van zelforganisatie moet leiden tot een meer proactieve houding van het werkveld. Deelnemende professionals moeten aansluiting vinden op de veranderende behoeften van de beoefenaars, door zich meer flexibel en meer faciliterend op te stellen. En deelnemers zien niet zozeer de verschillen tussen de kunstdisciplines, maar zien vooral dat zij elkaar aanvullen. Dat vereist dat professionals niet de scheidslijnen benadrukken, maar interdisciplinair willen denken en werken.

Bij de verdere ontwikkeling van het werkveld zijn brede talentontwikkeling, de inzet op doorlopende leerlijnen en een leven lang leren de kernthema's. Het werkveld wordt goed opgeleid, met oog voor vernieuwing van het vak of de ambacht. De professional van morgen is goed in staat om nieuwe technologieën in te zetten als uitingsvorm, of als middel om toegang (en daarmee bereik) te vergroten.

Dilemma: beleving vs. doorlopende leerlijnen en verdieping

Deelnemers constateren dat amateurkunst bij de professionele kunsten achterblijft in het initiëren van fysieke ontmoetingen zoals festivals, symposia en dergelijke. Organiseer daarom – aansluitend op de veranderende wensen van de beoefenaar – cultuurparticipatie meer als beleving. Tegelijkertijd is er de angst bij het werkveld dat de nadruk op beleving kan doorslaan. Hoe daag je beoefenaars uit om ook de verdieping op te zoeken?

Daarnaast is er de angst bij het werkveld dat de nadruk op bottom-up organisatie ertoe leidt dat cultuurparticipatie op lokaal niveau te veel van individuen afhankelijk is. Hoe zorg je ervoor dat kwetsbare groepen, die misschien minder in staat zijn tot zelforganisatie, niet buiten de boot vallen?

4. Maatschappelijke missie

Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving	Bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken	Cultuurparticipatie als autonoom doel vs. cultuurparticipatie als instrument

Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving

Lokale verschillen groeien door sociaaleconomische, demografische en technologische veranderingen.

Op sociaaleconomisch vlak groeien verschillen tussen kernen of wijken binnen veel gemeenten: de sociaaleconomische positie van ouders bepaalt in steeds belangrijkere mate de toekomst van hun kinderen. Ook de veranderende demografische samenstelling van Nederland speelt een belangrijke rol: krimp in de regio en vergrijzing zetten door en dat zet de fysieke culturele voorzieningen onder druk. We zien ook groeiende verschillen tussen generaties. Technologische ontwikkelingen kunnen voor verbinding zorgen – we kunnen altijd en overal iedereen bereiken. Maar ook digitaal ontmoeten we vooral gelijkgestemden: datgene wat we online voorgeschoteld krijgen, is steeds beter afgestemd op onze eigen voorkeuren. Mensen ontmoeten daardoor zowel online als fysiek vaker mensen met een soortgelijke achtergrond en leefwijze.

Ambitie: maatschappelijke missie

Leren, maken en plezier hebben is de kracht van cultuurparticipatie. Dat kan individueel, maar ook vooral samen. Cultuur kan schuren en onderscheiden, maar ook helpen de brug te slaan tussen mensen met een verschillende sociaal-culturele achtergrond of van verschillende generaties.

De deelnemers geloven dat cultuurparticipatie bijdraagt aan een inclusievere samenleving en verbinding en ontmoeting tussen mensen; sociale cohesie. Daarom heeft het werkveld een maatschappelijke missie: vanuit lokale gemeenschappen ontmoetingen met zeggingskracht realiseren. Om dat te bereiken is de samenwerking met andere maatschappelijke domeinen noodzakelijk.

De trend naar decentralisering en ruimte voor burgerparticipatie kan helpen om deze maatschappelijke missie gestalte te geven. Steeds meer formele verantwoordelijkheden verschuiven van Den Haag naar de gemeenten. Achterliggende gedachte is dat lokale overheden meer recht kunnen doen aan de regionale verschillen en tegelijkertijd op lokaal niveau meer samenhang tussen verschillende beleidsterreinen kan realiseren. Lokale overheden zoeken daarom naar een generiekere benadering van de ondersteuning van het vrijetijds- en sociaal domein met beperktere middelen.

Dat noodzaakt tot samenwerking, het zoeken naar gedeelde doelstellingen (bijvoorbeeld de bestrijding van eenzaamheid) en het bundelen van krachten. In de toekomst is cultuurparticipatie geïntegreerd in het sociale domein. Zo draagt het werkveld bij aan ontschotting.

Dilemma: autonomie vs. instrument

Sommige deelnemers vrezen dat cultuurparticipatie aan kracht verliest, wanneer het alleen als middel voor maatschappelijke verbinding wordt gezien en de kwaliteit hieraan onderschikt wordt gemaakt. Er moet aandacht zijn en blijven voor authenticiteit en talentontwikkeling in doorlopende leerlijnen.

Het werkveld moet ervoor waken dat cultuurparticipatie niet verwordt tot een instrument om andere doelen te bereiken. Wel moet het werkveld meer vanzelfsprekend de verbinding met andere domeinen opzoeken en daar de eigen kracht, het plezier en de intrinsieke en artistieke component inbrengen als unieke kenmerken van cultuur. Wanneer het werkveld duidelijk weet wat de unieke kwaliteiten zijn, is samenwerking met andere domeinen eenvoudiger te organiseren.

5. Technologie als toegevoegde waarde

Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
De rol van technologie in ons dagelijks leven groeit	Technologie als vanzelfsprekend onderdeel van cultuurparticipatie	Complementair vs. integreren

De technologische realiteit

Technologie verandert de werkelijkheid en hoe wij die waarnemen. We staan aan de vooravond van de doorbraak van virtual reality (een geheel denkbeeldige realiteit) en augmented reality (het toevoegen van een additionele, digitale laag aan de fysieke werkelijkheid). Deze technologieën beloven ultieme maakbaarheid: we maken zelf de omgeving waarin we willen zijn en kunnen elkaar bijvoorbeeld vanaf grote afstand virtueel ontmoeten.

Door robotisering ontstaat een ander soort banen, waarin een grote rol is weggelegd voor creativiteit. Juist daarin ligt een kans voor cultuurparticipatie, waar beoefenaars hun creatieve vaardigheden ontdekken en ontwikkelen. Door digitalisering veranderen onze sociale contacten. Zoals eerder besproken kan digitalisering het bereik vergroten binnen cultuurparticipatie, maar kan het er ook voor zorgen dat mensen vooral binnen de eigen groep, in hun eigen bubbel cultuur beoefenen.

Ambitie: technologie binnen cultuurparticipatie

Door digitalisering en nieuw technologieën ontstaan nieuwe manieren van leren, tonen, samenkomen en organiseren. Globalisering, digitalisering en open source leren en produceren dragen bij aan toegankelijkheid en openheid. Bovendien kunnen dankzij de nieuwe maaktechnologie ook nieuwe culturele uitingen en kunstvormen ontstaan.

In 2030 kent de Nederlandse bevolking meerdere generaties die in een digitale wereld opgroeiden. Dat is een andere wereld dan de samenleving waarin veel van de huidige structuren en organisaties voor cultuurparticipatie zijn gevormd. Die nieuwe generaties zullen cultuur ook op een andere manier beleven en beoefenen. Traditionele aanbieders lijken jongeren nu al minder goed aan zich te kunnen binden. Online cultuurparticipatie wordt door hen vaak uitgelegd als bedreiging. Terwijl het ook kansen kan bieden.

Het werkveld neemt zich voor om met een open blik naar nieuwe ontwikkelingen te kijken. Ook nu zijn er in Nederland talloze voorbeelden waar technologie juist als een culturele katalysator werkt. Denk aan creatieve hubs en *fablabs*, waar ruimte is voor verschillende uitingvormen, waar nieuwe technologieën toegankelijk worden gemaakt voor een breed publiek en waar mensen elkaar kunnen ontmoeten.

Dilemma: complementair of integreren

Er bestaat een spanningsveld tussen enerzijds cultuurparticipatie als 'vlucht' uit een *high tech* wereld en anderzijds het omarmen van technologie door het werkveld. Juist in de *high tech* samenleving van morgen kan aandacht voor erfgoed,

ambacht en vakmanschap in de kunsten groeien: buiten de hectiek is ruimte voor bezinning door het beoefenen van cultuur. Technologie wordt in deze opvatting wel ingezet voor het vergroten van bereik en toegankelijkheid. Aan de andere kant kan technologie ook geïntegreerd worden in cultuurparticipatie, zoals bijvoorbeeld in de hierboven beschreven creatieve hubs en *fab labs*.

Beide opvattingen – cultuurparticipatie complementair aan een *high tech* samenleving en cultuurparticipatie, waarin nieuwe technologieën naadloos geïntegreerd is – kunnen naast elkaar bestaan. Zij voldoen aan diverse vragen van verschillende beoefenaars.

Samenvatting

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de vijf thema's die in dit visietraject zijn aangedragen door deelnemers.

	Maatschappelijke ontwikkeling	Ambitie voor het werkveld	Dilemma
1	Fysieke culturele voorzieningen onder druk	Borgen van toegankelijkheid	Fysieke vs. digitale voorzieningen
2	Cultuur onder (financiële) druk	De juiste taal en toon om cultuurparticipatie hoger op de maatschappelijke agenda te krijgen	Financiële vs. intrinsieke waardering
3	Barsten in bestaande instituties; meer bottom-up initiatieven	Vernieuwing sector organiseren: flexibel en uitdagend	Kortere verbanden en beleving vs. doorlopende leertijnen en verdieping
4	Groeiende afstand tussen groepen in de samenleving	Bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken	Cultuurparticipatie als autonoom doel vs. cultuurparticipatie als instrument
5	De rol van technologie in ons dagelijks leven groeit	Technologie als vanzelfsprekend onderdeel van cultuurparticipatie	Complementair vs. integreren

Colofon

Over Futureconsult

Dit traject is begeleid door Futureconsult. Futureconsult helpt organisaties om zinvol en gestructureerd over hun toekomst na te denken. De presentatie en creatieve verbeelding van de toekomst helpt het dominante denken te doorbreken. Wij verbreden en verdiepen de kijk van organisaties op hun toekomst. Futureconsult analyseert, ondersteunt, spiegelt, verrast en legt verbindingen. In dit traject waren wij vooral moderator en procesmanager.

2. Trendverkenning

(opgesteld uit bijeenkomsten 9 en 11 mei 2017)

DE TOEKOMST VAN CULTUURPARTICIPATIE

Een gezamenlijke verkenning

Mei 2017

Landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
Arbeid en Kunst

futureconsult
we take a closer look
at tomorrow

Op 9 mei verkende een groep verkeners met diverse achtergronden (beleid en praktijk) de toekomst: hoe ziet cultuurparticipatie eruit in 2030?

Allereerst richtten we ons vooral op de toekomst 'die ons overkomt': welke maatschappelijke trends en ontwikkelingen beïnvloeden cultuur en cultuurbeleving in de toekomst?

We onderscheiden vier 'disruptieve trends', die we in het vervolg toelichten.

TRENDS

Technologie verandert de werkelijkheid en hoe wij haar waarnemen. We staan aan de vooravond van de doorbraak van virtual reality (een geheel denkbeeldige realiteit) en augmented reality (het toevoegen van een additionele, digitale laag aan de fysieke werkelijkheid). Deze technologieën beloven ultieme maakbaarheid: we maken zelf de omgeving waarin we willen zijn. We kunnen elkaar bijvoorbeeld vanaf grote afstand virtueel ontmoeten of een laag met digitale kunst toevoegen aan de publieke ruimte zoals het virtuele Poëzie Museum in Amsterdam.

Maar ook digitalisering heeft grote invloed op ons leven: er ontstaat een ander soort banen, onze sociale contacten veranderen en onze hele omgeving – van huizen tot steden – wordt *smart*. Digitalisering draagt enerzijds bij aan een grotere verbondenheid tussen mensen en niches. Tegelijkertijd creëert het ook meer afstand, doordat iedereen zich in een persoonlijke, afgeschermd digitale bubbel bevindt: de 'filter bubble'.

Nieuwe technologieën die wij nu nog met geen mogelijkheid kunnen bedenken zullen constant onze manier van waarnemen, communiceren en onze werkelijkheid beïnvloeden. Juist door hiermee te experimenteren kunnen nieuwe kunstvormen ontstaan en kan het maatschappelijk debat gevoerd worden over wat deze ontwikkelingen voor de samenleving betekenen.

DE NIEUWE TECHNOLOGISCHE WERKELIJKHEID

TREND 1

Trends genoemd in de workshops:

- Onderschatting social media
- Digitalisering: filter bubble
- Technologische innovatie (AR en VR)
- Virtuele ontmoeting als kans in krimpgebieden
- Digitalisering als kans bij een terugtrekkende overheid

Oude, rigide organisatievormen tonen in alle sectoren barsten, omdat ze niet meer goed passen bij de wensen of het leefpatroon van de cultuurbeoefenaar. Zo is het klassieke gezinsleven veranderd: er zijn meer éénoudergezinnen, meer alleenstaanden en meer families met tweeverdieners dan ooit. Ook gaat het leven sneller en vraagt dat om meer flexibele organisaties die meegaan in de 24-uurseconomie, waarin wonen, werken, leren en ontspannen in elkaar overvloeien.

Deinstitutionalisering betekent een breuk met de huidige institutie en schept ruimte voor meer gemengde sociale verbanden. Digitale platforms helpen mensen om direct met elkaar in contact te treden. Dergelijke platforms zijn in steeds meer sectoren eerder regel dan uitzondering (denk aan Airbnb en Uber). Je zoekt via een digitaal netwerk zelf de beste aanbieder of je biedt jouw aanbod rechtstreeks aan.

Door deinstitutionalisering ontstaat meer ruimte voor nieuwe samenwerkingsverbanden en financieringsmodellen. Zo ontstaan door de ontschotting van de culturele sector gemengde culturele gemeenschappen.

ORGANISATIE IN PLATFORMS EN NETWERKEN

TREND 2

Trends genoemd in de workshops:

- Van langdurige naar kortstondige betrokkenheid van de beoefenaar
- 24uurs-ervaringseconomie: maatwerk
- Verbonden zijn via digitale platforms
- Van top-down naar bottom-up
- Veranderend gezinsleven
- Informalisering, nieuwe sociale verbanden
- Meer zzp'ers in de sector cultuurparticipatie

Cultuurparticipatie voor een beter vestigingsklimaat

De tijd dat cultuurbeleid vooral was gericht op het verheffen van de burger is voorbij. Cultuur wordt nu steeds vaker uitgelegd als vestigingsargument. Cultuur draagt bij aan een vitale gemeente en lokale gemeenschap en is belangrijk voor burgers, instellingen en bedrijven in de keuze voor hun woongemeente of vestigingslocatie.

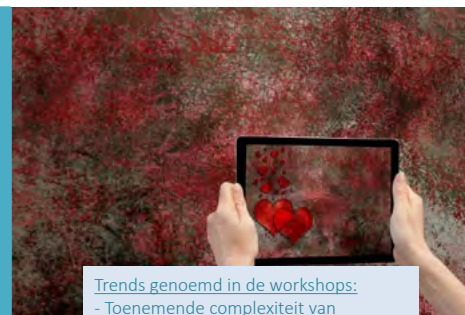
Cultuurparticipatie als motor van de creatieve economie

Door digitalisering en automatisering verdwijnen huidige banen en ontstaat er behoefte aan andere vaardigheden. In de economie van morgen zijn creatieve vaardigheden en samenwerkingsvaardigheden uitermate belangrijk. Cultuurparticipatie is dan de motor achter de creatieve economie. Dat betekent groeiende aandacht vanuit onderwijs, overheid en bedrijfsleven voor het ontwikkelen van creatief vermogen.

Zie volgende pagina →

VERANDERENDE WAARDERING CULTUUR

TREND 3

Trends genoemd in de workshops:

- Toenemende complexiteit van verbanden
- Hernieuwde waardering cultuur
- Toenemende tweedeling/kloof in de maatschappij (o.a. inkomen, opleiding)
- Terugtrekkende lokale overheid
- Kunst als middel voor niet-artistieke doelen (bijv. sociale cohesie)
- Meer diversiteit, breed cultuurbegrip
- Ontschotting tussen kunstdisciplines en beleidsdomeinen

Cultuurparticipatie om sociale cohesie te bevorderen

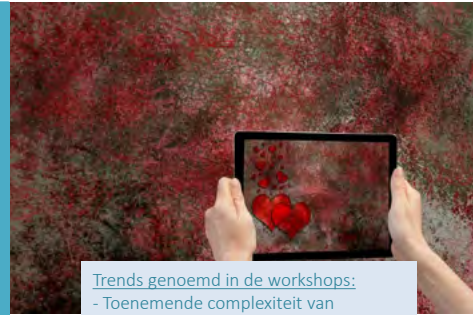
Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe scheidslijnen in de Nederlandse samenleving. De sociaaleconomische positie van ouders is van steeds groter belang voor de toekomst van hun kinderen. Verschillende groepen groeien uit elkaar: arm en rijk, jong en oud, hoger opgeleid en lager opgeleid en mensen van verschillende culturele achtergronden. We leven steeds meer in onze eigen gemeenschap en we missen de verbinding met de ander. Cultuuruitingen kunnen zorgen voor verbinding en zijn dan een middel om sociale cohesie tot stand te brengen, geen doel op zich.

Cultuurparticipatie als middel om je identiteit te laten zien

De verwijdering van verschillende groepen betekent ook dat er een diverser cultuurlandschap zal ontstaan. Cultuurparticipatie is bij uitstek een middel om je identiteit te laten zien en ontwikkelen. Elke groep geeft zijn eigen invulling aan cultuur en cultuurparticipatie. Traditionele grenzen tussen de klassieke canon en amusement staan op losse schroeven. Zo wordt het begrip 'cultuurparticipatie' steeds veelvormiger en veelkleuriger.

VERANDERENDE WAARDERING CULTUUR

TREND 3

Trends genoemd in de workshops:

- Toenemende complexiteit van verbanden
- Hernieuwde waardering cultuur
- Toenemende tweedeling/kloof in de maatschappij (o.a. inkomen, opleiding)
- Terugtrekkende lokale overheid
- Kunst als middel voor niet-artistieke doelen (bijv. sociale cohesie)
- Meer diversiteit, breed cultuurbegrip
- Ontschotting tussen kunstdisciplines en beleidsdomeinen

Steeds meer formele verantwoordelijkheden van overheden verschuiven van Den Haag naar gemeente, provincie of regio. Zo komt de regio centraal te staan op het gebied van zorg, werkgelegenheid, cultuur en leefbaarheid. Meer samenhang tussen beleidsthema's in de regio betekent ook dat er ruimte ontstaat om cultuur minder als aparte sector te behandelen, maar integraal op te nemen in beleid op het gebied van bijvoorbeeld eenzaamheid, sociale ongelijkheid of leefbaarheid. Zo ontstaan nieuwe dwarsverbanden en financieringsmogelijkheden.

De demografische samenstelling van regio's verandert ook. Er is een trek naar grotere steden die het sterkste is in de Randstad en we zien krimp in andere delen van Nederland. Krimp kan een vershraling van het cultuuraanbod betekenen, maar kan ook kansen bieden voor specialisatie. Ook binnen gemeenten kunnen er verschillen optreden tussen kernen of wijken.

Ook vergrijzing en ontgroening veranderen het culturele landschap. Jongeren sluiten zich bijvoorbeeld minder snel langdurig aan bij een vereniging. Een groeiende groep ouderen heeft haar eigen culturele behoeftes, die ook groei voor de sector in zouden kunnen houden.

DE REGIO CENTRAAL

TREND 4

Trends genoemd in de workshops:

- Participatiemaatschappij
- Terugtrekkende lokale overheid
- Groeiende verschillen tussen regio's
- Vergrijzing van de bevolking en verenigingsleven
- Bevolkingsgroei in de stad versus bevolkingskrimp in andere delen van Nederland
- Spanningsveld tussen wijken of kernen

Op 11 mei ging een tweede groep verkenners aan de slag met de toekomst die je zelf in de hand hebt.

Wat is de kracht van de sector? En waar is groei mogelijk en/of gewenst? Op basis van deze input geven we hier een overzicht van de vier belangrijkste krachten en de drie belangrijkste groeipunten zoals ingebracht door de verkenners.

KRACHT EN GROEI

VERBINDING

Mensen komen op meerdere niveaus met elkaar in verbinding door aan cultuur deel te nemen.

Ten eerste kan een mens door actief met cultuur bezig te zijn dat wat in hem of haar leeft verbinden met de buitenwereld.

Ten tweede kan je door cultuurparticipatie kennis maken met elkaar en in verbinding treden met de omgeving. Dat kan via creatie of het maakproces of door trots iets te tonen en te delen. Cultuurparticipatie is inclusief en positief: je bent samen bezig, je kijkt samen en je beleeft samen. Zo vorm je je identiteit als individu en ontstaat een meer collectieve identiteit: men is onderdeel van een groter geheel.

PLEZIER

Cultuur zit in de mens. Zelfs als je alle structuren weghaalt, dan zal de mens dansen, zingen en maken. Deze innerlijke drijfveer is een grote kracht van de sector – van professional tot vrijwilliger en beoefenaar.

Deze vitaliteit is ook duidelijk aanwezig bij de cultuurprofessional en gaat in de overdracht samen met veel plezier en een grote bevoegenheid. Het geeft stimulans aan en kansen voor persoonlijke, creatieve ontwikkeling bij de beoefenaar en het ontwikkelen van creatief vermogen.

RUIMTE

Cultuurparticipatie gaat over ruimte – het verruimen van de geest, het verruimen van ideeën en ruimte laten voor verrassingen en creativiteit.

Alles kan en alles mag en nieuwsgierigheid staat centraal. Zo kan cultuurparticipatie de mens verrijken.

Toegankelijkheid van cultuurparticipatie gaat niet zozeer over een plek waar iedereen in moet kunnen. Toegankelijkheid betekent dat iedereen de mogelijkheid moet krijgen om zich te ontplooien, zowel als individu als samen met anderen.

ONTWIKKELEN

Cultuurparticipatie betekent ook jezelf uitdagen en doorzettingsvermogen tonen. Veel cultuuruitingen vragen om oefening en vakmanschap.

Cultuurprofessionals hebben vaak een voorbeeldfunctie voor hun omgeving. Zij brengen mensen in contact met het onbekende en leren hen zo meer dan vaardigheden en technieken.

Cultuurprofessionals in Nederland zijn van hoge kwaliteit en bieden inspiratie voor hun leerlingen of *peers*.

WAT IS DE KRACHT VAN DE SECTOR?

VERBINDEN

Verbinden is zowel een kracht van de sector als een opgave: het bundelen van de krachten is van groot belang voor de toekomst van cultuurparticipatie. De focus moet niet liggen op concurrentie, maar juist op elkaar aanvullen. Dat betekent het doorbreken van de verkokering van de sector en het nauwer verbinden van amateurkunst en professionele kunst.

Er moet meer samenwerking worden gezocht met andere sectoren, zoals sport, welzijn en zorg. Zo kan cultuurparticipatie de eigen kracht inbrengen in andere domeinen en tegelijkertijd een grote rijkdom aan kansen aanboren. Het vraagt om een rijke fantasie: participeren aan cultuur kan op meer manieren dan je denkt! Je hoeft niet alles zelf te doen, maar faciliteer mensen om hun eigen ideeën uit te werken.

BRUTALITEIT

De sector mag wel wat brutaler worden. Dat betekent jezelf op de kaart zetten, de regie pakken en een duidelijke lobby voeren. Bijvoorbeeld door met trots naar buiten treden over behaalde successen en door het zoeken naar de juiste woorden en verhalen om anderen mee te krijgen. De sector mag ook best wat commerciëler denken om onder het juk van subsidiëring uit te komen en draagvlak te vergroten.

Maar het betekent ook risico's durven nemen: er moet ruimte zijn voor vernieuwing, zowel door professionals als beoefenaars. Falen is niet altijd erg: juist door wat nieuws uit te proberen leert men. Cultuur is voor iedereen en het is niet erg om cultuur in te zetten als middel.

ONTWIKKELING VAKMANSCHAP

Je komt er niet zomaar: cultuurparticipatie vraagt om geduld en doorzettingsvermogen. En om professionals van hoge kwaliteit die de beoefenaar helpen.

Dat vraagt om blijvende erkenning van het vak. Tegelijkertijd is vraag naar vernieuwing van het vak: hoe leggen we de juiste verbanden tussen technologische ontwikkelingen en cultuurparticipatie? Hoe leiden we cultuurprofessionals op met oog voor de toekomst? Hoe kunnen professionals uit verschillende sectoren van elkaar leren? En hoe kunnen we kennis tussen sectoren beter delen?

WAAR KAN DE SECTOR GROEIEN?

HOE NU VERDER?

Op basis van deze brede verkenning en de belangrijkste keuzes en dilemma's die voorliggen voor cultuurparticipatie in Nederland werken we een aantal toekomstbeelden uit.

Deze scenario's dienen als basis voor een breed gesprek met de sector op 29 juni: waar staat de sector voor? En waar willen we voor gaan? Op basis van de voorkeur van iedereen die mee wil praten werken we toe naar één gezamenlijk verhaal over de toekomst van cultuurparticipatie: de visie.

DE TOEKOMST VAN CULTUURPARTICIPATIE

Een gezamenlijke verkenning

Mei 2017

Landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst

futureconsult
we take a closer look
at tomorrow

3. Toekomstscenario's

DE TOEKOMST VAN CULTUURPARTICIPATIE

Vier scenario's

Juni 2017

Landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
Arts & Cultuur

futureconsult
we take a closer look
at tomorrow

De vier scenario's in dit document zijn opgebouwd langs twee assen:

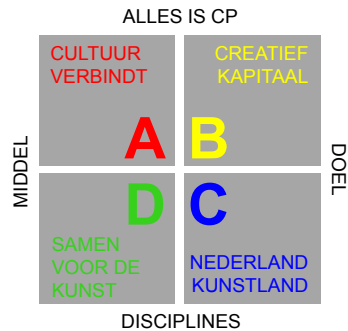
- Een breed begrip van cultuurparticipatie (CP) vs. cultuurparticipatie aan de hand van disciplines
- Cultuurparticipatie als middel vs. cultuurparticipatie als doel

Zo ontstaan vier verschillende toekomstbeelden:

- A. Cultuur verbindt – alles is CP & CP als middel
- B. Creatief kapitaal – alles is CP & CP als doel
- C. Nederland kunstland – CP a.d.h.v. disciplines & CP als doel
- D. Samen voor de kunst – CP a.d.h.v. disciplines & CP als middel

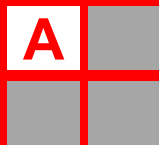
In dit document worden deze scenario's nader uitgewerkt. Elk scenario begint met een samenvatting en een voorbeeld. Dit voorbeeld is uitgewerkt tot een animatie. Per scenario wordt een aantal trends en thema's besproken:

- De invloed van snelle technologisering op cultuurparticipatie
- De invloed van het ontstaan van nieuwe organisatievormen op cultuurparticipatie
- De gevolgen voor beoefenaar en professionals
- Financieringsvormen

VIER SCENARIO'S

SCENARIO A CULTUUR VERBINDT

**ALLES IS CP /
CP ALS MIDDEL**

Voorbeeld: Het cultuurfestival verbindt

Ik ben Wim, initiatiefnemer van het cultuurfestival in de Harderwijkse Bloemenbuurt. Doel is om vóór en dóór de buurt een game te creëren, waarin avatars de strijd met elkaar aangaan om de leefbaarheid te verbeteren. Traditionele disciplines worden overstegen, doordat iedereen vanuit z'n eigen talent werkt.

Zo is de presentatie van het festival in handen van Henk, een echte performer. Sjoerd – inmiddels een beroemde game designer – ken ik nog van vroeger. Hij gaat ons een masterclass geven! En mijn buurjongen maakt de visuals, hij is grafisch heel sterk. Ook de basisschool doet mee: groep 8 oefent nu alvast na school met programmeren.

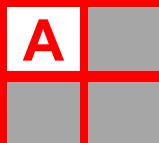
Cultuur zorgt dus voor verbinding in de wijk. En als het goed is houden we er ook iets aan over: een game die de leefbaarheid verbetert.

Samenvatting

Zoals het voorbeeld van Wim laat zien: cultuurparticipatie overstijgt in 2030 de huidige disciplines en gaat iedereen aan. Beoefenaars zoeken elkaar op en gebruiken kunst en cultuur als middel om met elkaar in gesprek te gaan, bijvoorbeeld over de snelle technologische ontwikkelingen die de samenleving veranderen. Cross-overs zijn eerder de norm dan uitzonderingen en er is een breed begrip van wat 'cultuur' inhoudt. Cultuurparticipatie is van groot belang voor het vergroten van de leefbaarheid en verbinding in de lokale gemeenschap. Informele, lokale gemeenschappen organiseren zelf de cultuurparticipatie die bij hen past. Professionals worden ingehuurd voor specialistische kennis, of juist als regisseur en facilitator. De financiering van de sector is veelal op projectbasis en komt zowel vanuit deelnemers en overheden als bedrijven.

SCENARIO A

CULTUUR VERBINDT

ALLES IS CP /
CP ALS MIDDEL

Hoger doel – gewaagd doel – kernkwaliteiten – kernwaarden

Het hogere doel van cultuurparticipatie is bijdragen aan een inclusieve, leefbare samenleving. Het gewaagde doel is dat cultuur overal in Nederland mensen verbindt van verschillende sociaal-culturele achtergronden, van verschillende leeftijden en met verschillende interesses.

De belangrijkste kwaliteiten van cultuurparticipatie zijn het creëren van verbinding tussen mensen (sociale cohesie) en de bottom-up werkwijze. Cultuurparticipatie komt voort uit een intrinsieke behoefte van mensen en is daarmee dus meer vraag- dan aanbod-gestuurd. De kernwaarden binnen cultuurparticipatie zijn toegankelijkheid, inclusie, verbinding, ruimte en vrijheid en flexibiliteit.

Technologie is cultuur

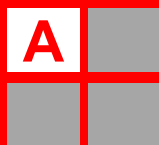
Technologisering van de maatschappij heeft grote invloed op de sociale werkelijkheid in 2030. In 2017 stond human enhancement nog in de kinderschoenen, maar in 2030 zijn er mogelijkheden te over om de mens te versterken met technologie. Waar we in 2017 vooral technologische apparaten tot onze beschikking hadden, zit technologie in 2030 in ons: chips in ons lichaam monitoren bijvoorbeeld onze gezondheid.

Met cultuuruitingen onderzoeken mensen samen wat deze technologische innovaties betekenen voor de mens en haar omgeving: technologie is uiteindelijk cultuur. Zo biedt cultuurparticipatie een belangrijke basis voor het maatschappelijk debat rondom deze nieuwe technologieën: moet wel alles dat kan? Wat zijn voor ons de grenzen aan technologische ontwikkelingen?

IT speelt ook een belangrijke faciliterende rol in cultuurparticipatie. Digitale buurtplatforms zijn belangrijk in de lokale gemeenschap in 2030. Het cultuurfestival in de Bloemenbuurt is slechts één voorbeeld van de manier waarop mensen in de buurt bijeenkomen. De digitale infrastructuur maakt dat professionals, beoefenaars en enthousiaste burgers elkaar gemakkelijk vinden en samen allerlei initiatieven opzetten. Er is ruime diversiteit zodat ieder zijn eigen creatieve vermogen, culturele achtergrond en voorkeuren aan bod kunnen komen.

SCENARIO A

CULTUUR VERBINDT

ALLES IS CP /
CP ALS MIDDEL

Ruimte voor lokaal initiatief

In Nederland ontstond als tegenbeweging van vergaande individualisering de behoefte aan meer sociale houvast. Buurten organiseerden steeds meer zelf: van het inkopen van energie tot het delen van auto's. Daar kwam al snel de organisatie van cultuurparticipatie bij.

In de cultuursector verdwijnen veel formele verbanden. Leefbare lokale gemeenschappen zijn het uitgangspunt. Op lokaal niveau wordt vervolgens gekeken waar versterking nodig is. Moet er meer aandacht komen voor armoede? Of kan de wijk wel wat meer ontmoetingsplaatsen gebruiken? Samen beslist de gemeenschap waarin geïnvesteerd wordt.

Cultuur is zo'n vanzelfsprekend middel dat het woord 'cultuurparticipatie' een beetje ouderwets is. Cultuur gaat iedereen aan en iedereen die meedoet in de samenleving is cultuurparticipatie. Cultuur is lifestyle geworden. De schotten zijn niet alleen weg tussen kunstdisciplines, maar ook tussen maatschappelijke domeinen.

Faciliterende professionals

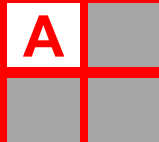
Soms zoeken lokale gemeenschappen hulp bij professionals. Dat kan in allerlei vormen: ze zoeken een zangcoach voor een aantal maanden, of juist iemand die hen kan helpen om alle creatieve ideeën over de toekomst van de buurt samen te brengen. Projecten zijn vaak kortdurend en wisselen elkaar steeds af.

Dat vraagt om verschillende soorten professionals: er is nog altijd behoefte aan specialisten, maar die behoefte is kleiner dan in 2017. Zo geven professionele kunstenaars en musici regelmatig specialistische masterclasses. Deze specialisten organiseren zich in collectieven – denk bijvoorbeeld aan een pop-up kunstschool – die niet gebonden zijn aan een vaste locatie.

Daarnaast groeit de behoefte aan professionals die een meer regisserende of faciliterende rol innemen. Zij presenteren zich niet per se als cultuurprofessional, maar eerder als verbinder, facilitator of vraagbaak. Hun rol is heel belangrijk in de lokaal georganiseerde Nederlandse samenleving.

SCENARIO A

CULTUUR VERBINDT

ALLES IS CP /
CP ALS MIDDEL

Financieringsvormen

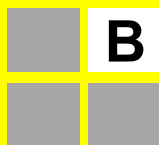
De financiering van culturele activiteiten gebeurt over het algemeen op projectbasis. Deelnemers mogen soms zelf bepalen hoeveel ze een activiteit waard vinden en soms wordt een vaste bijdrage voor deelname gevraagd. Crowd funding is ook een populaire financieringsvorm.

Geldstromen komen niet alleen van individuele deelnemers, maar ook bedrijven die lokaal actief zijn doen mee. Zij sponsoren een evenement, niet per se met geld, maar ook met kennis of andere middelen.

Lokale en provinciale overheden keren subsidies uit, vanuit fondsen die in het leven geroepen zijn om lokale gemeenschappen sterker en veerkrachtiger te maken. Initiatiefnemers zoals Wim schrijven vervolgens een plan van aanpak. Wanneer dit aansluit bij een door de politiek geformuleerde doelstelling – zoals het aanpakken van eenzaamheid onder ouderen – kan het fonds besluiten een subsidie te verstrekken.

SCENARIO B

CREATIEF KAPITAAL

ALLES IS CP /
CP ALS DOEL

Voorbeeld: Creatieve Lab Zuid-Limburg

Mijn naam is Josefien en we zijn hier in het Creatieve Lab Zuid-Limburg. In deze broedplaats komen bevlogen, creatieve mensen samen om ruimte, ervaring en tools te delen.

Vroeger moest ik op de middelbare school kiezen tussen tekenen en muziek, maar dat soort vakken bestaan niet meer. In het thematische onderwijs van nu is gelukkig veel meer aandacht voor creatieve vaardigheden. Het was dan ook mijn dochter die me aanspoorde om in het Lab een cursus Augmented Reality Vormgeven te volgen. Ik vind het voor mij als ondernemer én als persoon belangrijk om mijn artistiek te blijven ontwikkelen.

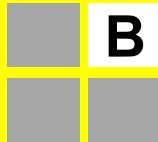
Of het nu artiesten, ontwerpers, studenten of ondernemers zijn, het lab werkt met interdisciplinaire teams en we zoeken altijd de verbinding tussen de creatieve sector, het onderwijs en het dagelijks leven.

Samenvatting

Het ontwikkelen van artistieke en creatieve vaardigheden is een doel op zich. Dat doen mensen niet door zich tot één culturele uitingsvorm te beperken, maar juist door hun creatieve vaardigheden breed te ontwikkelen vanuit de inspiratie die zij opdoen in hun persoonlijke en professionele leven. In regionale culturele, creatieve hubs of labs ontstaan crossovers tussen uitingsvormen. Mensen leren – offline of online – van elkaar. Cultuur is een vanzelfsprekendheid in de creatieve Nederlandse samenleving als tegenhanger van de high tech wereld die in 2030 is ontstaan. Veel banen hebben een creatieve component en werken, leren en ontspannen lopen in elkaar over. Daarmee vervaagt ook de grens tussen professional en amateur. Delen staat centraal en daarmee zijn netwerken van zzp'ers een gebruikelijke organisatie- en financieringsvorm.

SCENARIO B

CREATIEF KAPITAAL

ALLES IS CP /
CP ALS DOEL

Hoger doel – gewaagd doel – kernkwaliteiten – kernwaarden

In 2030 is de Nederlandse samenleving één groot creatief laboratorium, waarin disciplines in elkaar overgaan en waar iedereen wordt uitgedaagd om zich artistiek te ontwikkelen. De scheiding tussen privéleven en beroepsleven is vervaagd.

Creativiteit speelt in het leven van de meeste Nederlanders een grote rol. Het gewaagde doel is dat iedereen – jong en oud – in aanraking komt met kunst en cultuur. Naast creatieve hobby's is creativiteit een vanzelfsprekend onderdeel in de meeste opleidingen en banen in 2030.

De belangrijkste kwaliteiten van cultuurparticipatie zijn het stimuleren van creatieve talenten. Plezier staat centraal en het uitgangspunt is dat iedereen alles kan – of toch in elk geval alles kan proberen. Het verruimen van de geest, het ontwikkelen van individuele kwaliteiten, flexibiliteit en ontplooiing zijn kernwaarden.

De nieuwe technologische werkelijkheid

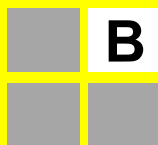
Mens en technologie versmelten steeds meer met elkaar. Technologie maakt het dagelijks leven gemakkelijk: onze gehele omgeving is *smart*. Zo bestelt de koelkast zelf nieuwe boodschappen, weet de zelfgestuurde auto wanneer hij moet voorrijden en houden we door automatisering meer vrije tijd over.

De 9:00-tot-17:00-baan bestaat nauwelijks nog, de meeste mensen werken 25-30 uur per week. Menselijke creativiteit – de kunst om buiten kaders te kunnen denken, om onverwachte zaken te combineren en om flexibel om te gaan met verandering – is van groot belang in de samenleving van 2030.

Daarom is de aandacht vanuit de triple helix van overheid, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen voor het ontwikkelen van deze creatieve competenties ook zo groot. Deze competenties zijn een doel op zich: in de high tech samenleving maakt juist creativiteit en kunstzinnigheid de mens tot mens.

SCENARIO B

CREATIEF KAPITAAL

ALLES IS CP /
CP ALS DOEL

Regionale hubs

Werken, leren en vrije tijd zijn minder goed uit elkaar te houden dan vroeger. Mensen zoeken een baan die hen uitdaagt om zich als individu te ontwikkelen. En ze zoeken naar plekken waar ze van elkaar kunnen leren en samen problemen kunnen oplossen. Zo ontstonden steeds meer regionale hubs, MakerLabs en creatieve broedplaatsen. Deze hubs vormen de infrastructuur achter de creatieve economie én de creatieve vrijetijdsbesteding.

In deze hubs vindt veel informele uitwisseling plaats. Het zijn vaak open ruimtes, met flexibele mogelijkheden om in kleinere groepen te werken. Maar altijd staat ontmoeting centraal. Zo raken ondernemers, leerlingen, studenten en beoefenaars met elkaar in gesprek en ontstaan interessante cross-overs. Er is geen vooropgezet plan, dat maakt deze hubs zo boeiend.

Iedereen kan alles

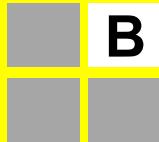
Iedereen kan alles. Dat is het uitgangspunt van de creatieve samenleving in 2030. Daar hoort ook bij: niet iedereen kan alles even goed. Dat is geen 'falen', maar dat betekent gewoon dat je op zoek gaat naar iemand die je kan helpen.

Cultuurparticipatie biedt het benodigde startkapitaal voor een succesvolle loopbaan in de creatieve sector. Digitale creatieve vaardigheden zijn heel belangrijk. Professionals in de creatieve sector worden erin getraind om deze vaardigheden in anderen te ontwikkelen. Cultuur en creativiteit staat hoog op de maatschappelijke agenda en er is binnen het basis- en voortgezet onderwijs dan ook veel aandacht voor. Het gaat om de ontplooiing van het individu binnen de groep: iedereen kan alles, als je het maar samen doet.

Online tutorials bieden oneindige mogelijkheden om je verder te ontwikkelen als specialist of generalist. Mensen volgen samen online tutorials, zodat zij elkaar 'offline' kunnen helpen. Dit geldt niet alleen voor beoefenaars in hun vrije tijd. Ook bedrijven, overheden en andere instellingen geven hun werknemers de vrijheid om zich breed te ontwikkelen. Dat kan cultureel en creatief zijn, maar ook sportief.

SCENARIO B

CREATIEF KAPITAAL

ALLES IS CP /
CP ALS DOEL

Financieringsvormen

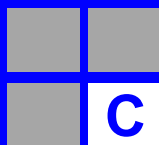
Creative commons is het uitgangspunt in 2030: copyleft in plaats van copyright. Copyleft betekent dat een product volledig vrij is en geen van de verspreiders de eigendomsrechten mag beperken. Het publiek heeft de vrijheid om werk te gebruiken, veranderen en te verbeteren.

Dit uitgangspunt van delen en open data is belangrijk voor de financiering van cultuurparticipatie. Online is veel kennis beschikbaar, maar er is ook behoefte aan persoonlijke, fysieke begeleiding. Dat vraagt om professionals die beoefenaars aan de ene kant wegwijs maken in het online aanbod en aan de andere kant helpen om het beste uit hun talenten te halen.

Professionals worden ingehuurd door onderwijsinstellingen, bedrijven en zzp'ers en beoefenaars die zich aan hebben gesloten bij creatieve, regionale hubs. De meeste professionals werken als zelfstandige of in netwerkverband met professionals met complementaire competenties.

SCENARIO C

NEDERLAND KUNSTLAND

DISCIPLINES /
CP ALS DOEL

Voorbeeld: Het persoonlijke cultuurbudget

Ik ben Cem en vier keer per week ben ik in de dansstudio in Schagen te vinden. Ze zeggen dat ik talent heb. 'Ze', dat zijn m'n leraren. En m'n vrienden vinden dat ik door moet gaan tot ik beroemd ben.

Thuis was er niet echt aandacht voor dans. Ik zat altijd in het leerorkest, maar in de vierde klas hadden we op school een blok dansen, waar elke week een andere stijl door een danser werd gegeven.

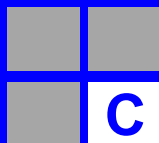
Thuis keek ik steeds meer dansfilmpjes op YouTube en toen wist ik: dat wil ik ook. Mijn decaan vertelde me over het persoonlijke cultuurbudget, dat jongeren kunnen uitgeven om zich verder te ontwikkelen en extra lessen te volgen. Of ik naar mijn dansleraren luister en hierna naar de dansacademie ga weet ik nog niet, maar dansen zal ik altijd blijven doen!

Samenvatting

Cultuur heeft een intrinsieke waarde en deze autonome, artistieke waarde staat centraal in de sector. Kunst en cultuur staat hoog op de overheidsagenda: Nederland moet naar de absolute top als het gaat om de klassieke disciplines. Kwaliteit en zelfontplooiing staan in het cultuurbeleid daarom altijd voorop. Dat betekent een nationaal gecoördineerde infrastructuur, goede aansluiting tussen cultuureducatie en cultuurparticipatie en een sterke verbinding tussen de breedte en de top. Er is een grote vraag naar professionals: leren doe je immers een leven lang van goed opgeleide vakmensen. De beoefenaar betaalt en mocht dat lastig zijn, dan subsidieert een persoonlijk cultuurbudget de vraag en niet het aanbod. Sponsoring vanuit het bedrijfsleven voor talent is, net als in de sportsector, een gebruikelijke financieringsvorm.

SCENARIO C

NEDERLAND KUNSTLAND

DISCIPLINES /
CP ALS DOEL

Hoger doel – gewaagd doel – kernkwaliteiten – kernwaarden

De samenleving bestaat uit een smeltkroes van talentvolle individuen. In 2030 wordt iedere burger gestimuleerd om de grenzen te verleggen en het onderste uit de kan te halen. Nederland wil een toonaangevend kunstland zijn in verschillende disciplines en daar wordt hard aan gewerkt. De focus op talent betekent echter niet dat de sector zich alleen op de top richt. Cultuurparticipatie draait om zelfontplooiing en persoonlijke ontwikkeling. Daarom verdient talentontwikkeling ook ondersteuning wanneer professioneel kunstenaarschap niet het einddoel is.

De belangrijkste voorwaarde voor cultuurparticipatie, is dat er doorlopende leerlijnen zijn van hoog niveau die niet stoppen na het basis- en voortgezet onderwijs. Het vroegere onderscheid tussen cultuureducatie en cultuurparticipatie is verdwenen: de samenleving draait om een leven lang leren en dus ook een leven lang participeren. Participanten hebben de mogelijkheid om hun individuele talenten en vaardigheden op creatief en artistiek gebied levenslang te verrijken. De kernwaarden binnen cultuurparticipatie, zowel betreffende de talenten als de professionals, zijn vakmanschap, doorzettingsvermogen, authenticiteit en plezier.

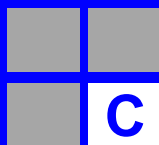
Authenticiteit in een high tech wereld

Technologie en ICT hebben in 2030 onze manier van waarnemen, communiceren en onze werkelijkheid veranderd. Juist ten tijde van versnelde technologisering in de jaren '20 werd de hang naar cultuurparticipatie sterker. Als tegenhanger van de high tech wereld, zochten velen de 'veilige haven' die cultuur biedt. Juist door je te ontwikkelen binnen een bepaalde discipline komt er ruimte voor waarden als authenticiteit, vakmanschap en bedrevenheid. De klanken van livemuziek en de expressie van een lichaam zijn onvervangbaar gebleken door robots en computers. Het stimuleren van structurele actieve cultuurparticipatie vanaf een hele jonge leeftijd is essentieel voor culturele identiteitsvorming.

De sector zet technologie wel in om haar bereik te vergroten. Zo is de aanschaf van een VR-bril om thuis piano te (leren) spelen veel goedkoper dan een echte piano en kunnen dankzij cyberarcheologie verloren gegane kunstschatten gerecreëerd worden.

SCENARIO C

NEDERLAND KUNSTLAND

DISCIPLINES /
CP ALS DOEL

Doorlopende leerlijnen en landelijke samenwerking

Er is een nauwe samenwerking met de sportsector en ervaringen worden uitgewisseld om te zorgen dat extra aandacht voor de top niet betekent dat de breedte vergeten wordt en dat er een structurele verbinding breedte-top is. In navolging van het succesvolle talentontwikkelingsprogramma van NOC-NSF is een soortgelijke overkoepelende organisatie voor de cultuursector opgericht. De koepel heeft als doel de optimale culturomstandigheden te genereren voor iedereen in Nederland, onder andere door te agenderen en lobbyen.

De ambitie van de Nederlandse overheid om te excelleren in kunst resulteerde in het ontwikkelen van zes doorlopende leerlijnen zowel in het onderwijs als vrije tijd. Gekozen is voor een landelijke focus op de zes klassieke kunstdisciplines (dans, muziek, theater, creatief schrijven, media- en beeldende kunst). Per discipline is een doorlopende leerlijn ontwikkeld voor PO, VO, MBO/HBO/WO en kunst in de vrije tijd. Hoewel er landelijke kaders zijn is er veel regionale samenwerking en wordt cultuurparticipatie veelal lokaal uitgevoerd.

Er is altijd een plek waar je terecht kunt als beoefenaar. Culturele ontplooiing begint op de basisschool en loopt via vrije tijd door tot de kunstlessen in het verzorgingshuis. Deze samenhang tussen onderwijs en vrije tijd vraagt om een goede, lokale infrastructuur. Veel gemeenten kiezen ervoor om de verschillende disciplines op één plek samen te brengen. Deze integrale leer- en ontwikkelplekken voor de kunsten zijn toegankelijk voor jong en oud. Ze zijn vaak voortgekomen uit een samenwerking tussen cultuurprofiel scholen, naschoolse opvang en culturele instellingen.

Talentvolle kinderen worden al jong gescout en klaargestoomd om de top te bereiken. Om de concurrentie met het buitenland aan te gaan zijn enkele regionale kunstinternaten opgericht. Dit zijn specialistische instellingen die zich richten op toptalenten. Hier raken kinderen niet in tijdnood door de combinatie van school en kunst en leven ze samen met anderen die hun passie en talent delen.

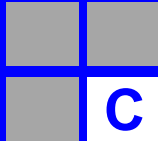
Ruim baan voor de vakman/-vrouw

De vraag naar professionals is groter dan ooit. Zowel de lokale integrale leerplekken als de cultuur en kunstopleidingen – beschikbaar op MBO, HBO en WO niveau – zijn van hoge kwaliteit. Deze kwaliteit vertaalt zich door naar goede opleidingstrajecten voor de beoefenaar.

SCENARIO C

NEDERLAND KUNSTLAND

DISCIPLINES /
CP ALS DOEL

Professionals presenteren zich als specialist op twee niveaus. Allereerst zijn zij vakman/-vrouw binnen één van de zes kunstdisciplines. Daarnaast richten veel professionals zich voornamelijk op een bepaalde leeftijdsgroep – van kinderen of jongvolwassenen tot ouderen. De professionals trainen zich in didactische vaardigheden die goed aansluiten bij hun doelgroep. Dat is in lijn met het ‘leven lang leren’-paradigma dat centraal staat in Nederland: ieder individu kan zich altijd blijven ontwikkelen.

De goede training van professionals maakt dat de grens tussen amateur en professional steeds scherper wordt. Iedereen wil leren van de beste leraren. Het kunstenaarschap is dan ook een hoog gewaardeerd beroep in de samenleving. Niet iedereen kan zich ontwikkelen tot de top, dus als je die weet te bereiken wordt je hier financieel goed voor beloond.

Financieringsvormen

Het cultuurbeleid heeft gezorgd voor een grote culturele interesse onder de bevolking en daarmee dat de sector minder afhankelijk is van subsidies. Voor een belangrijk deel ligt de financiering bij de beoefenaar: hij of zij betaalt voor cursussen, workshops of betaalt het lidmaatschap van een cultuurvereniging.

Er is een duidelijke investeringsagenda om voornamelijk jonge talenten kansen te bieden. Dat heeft geresulteerd in het landelijke persoonlijke cultuurbudget, dat iedere jongere kan uitgeven bij een cultuurinstelling naar keuze. Zo wordt de vraag en niet het aanbod gesubsidieerd. Dit cultuurbudget worden gefinancierd vanuit het bedrijfsleven. Het sponsoren van cultuur vanuit het bedrijfsleven is sinds de oprichting van de landelijke cultuurkoepel in trek.

Maar ook de overheid speelt een rol in de financiering van cultuureducatie en -participatie. Hoewel de inhoudelijke verantwoordelijkheid bij de sector zelf ligt, subsidiëren overheden lokale integrale leerplekken. Daarnaast wordt geld vrij gemaakt om de doorlopende leerlijnen op scholen te financieren.

SCENARIO D

SAMEN VOOR DE KUNST

DISCIPLINES /
CP ALS MIDDEL

Voorbeeld: Kunst in de samenleving

Ik ben Irene, betrokken lid van een amateurtoneelgezelschap in Bussum. Wij zijn onlangs zo'n inspirerend project gestart op initiatief van Roos, onze geweldige docente en gepassioneerd actrice.

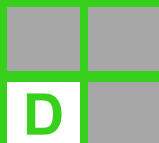
De wijkcoach van de gemeente hielp ons om contacten te leggen. En nu maken we een toneelstuk samen met senioren en vluchtelingen. Acteren is natuurlijk een vak op zich. Maar Roos weet iedereen mee te krijgen. Dat is het mooie aan kunst, het is een universele taal en kan tegelijkertijd integratie bevorderen en eenzaamheid tegengaan.

We zijn druk aan het repeteren want over een week is de première in Virtual Reality: het publiek kan vanaf elke willekeurige plek inschakelen, maar ze ervaren het stuk alsof ze er middenin staan.

Samenvatting

Cultuur is een groot goed: het kan zorgen voor verbinding tussen verschillende groepen in de samenleving. Zeker wanneer iedereen de kans krijgt om mee te doen. De maatschappelijke impact van cultuur is enorm en dat wordt zowel door de overheid, de samenleving als andere sectoren ingezien: toegankelijkheid staat voorop. Er is veel aandacht voor de verbinding tussen cultuur en sectoren als zorg, welzijn en sport. De klassieke disciplines staan centraal en er is veel aandacht voor de sociale winst die cultuurparticipatie kan bewerkstelligen. Beoefenaars organiseren zich in verenigingen, die vaak door vrijwilligers worden geleid. Veel beoefenaars groeien door tot professional. Voor sociale samenhang maken lokale overheden graag budget vrij en er bestaan publieke en private beurzen waar beoefenaars of verenigingen een beroep op kunnen doen.

SCENARIO D SAMEN VOOR DE KUNST

DISCIPLINES /
CP ALS MIDDEL

Hoger doel – gewaagd doel – kernkwaliteiten – kernwaarden

In 2030 is cultuurparticipatie de oplossing voor het uiteen groeien van verschillende groepen in de samenleving. Cultuurparticipatie wordt gezien als hét middel om deze kloof te dichten: iedereen moet toegang krijgen tot de kunsten, zowel actief als passief. De toegankelijkheid wordt voornamelijk gerealiseerd door het sterke verenigingsleven en culturele instellingen in de wijk of de gemeente.

Kunst is onmisbaar. Ieder individu wordt gestimuleerd om zo veel mogelijk te leren en te groeien op eigen kracht binnen een bepaalde discipline. Daarom is cultuurparticipatie ook voornamelijk aanbod gestuurd. Overal in Nederland bestaat een goed opgetuigde infrastructuur, die toegankelijk is voor iedereen, ongeacht leeftijd of sociaaleconomische achtergrond. Voor kansarme jongeren worden extra lessen op een laagdrempelige manier aangeboden, want niet iedereen komt van huis uit met cultuur in aanraking.

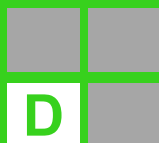
Mensen leven steeds meer in hun eigen bubbel, waar ze voornamelijk mensen tegenkomen met een soortgelijke achtergrond en leefwijze. Cultuur doorbreekt deze grenzen. In culturele instellingen worden groepen bewust gemixt en zo ontstaan dwarsverbanden in de samenleving. Toegankelijkheid, inclusiviteit en verbinding zijn de uitgangspunten. Daarom worden projecten zoals die van Irene zo aangemoedigd.

Digitale eilanden

Al eind jaren '10 begon de maatschappelijke verkokering als gevolg van digitalisering. Door slimme algoritmes laten social media vooral content zien van gelijkgestemden. Zo ontstonden digitale eilanden en groeide het wederzijdse onbegrip of zelfs wantrouwen.

Een belangrijke omslag kwam toen de zorg-, welzijns-, cultuur- en sportsector de krachten bundelden en naar buiten kwam met één agendapunt: voor een verhoogd welbevinden moeten mensen elkaar meer ontmoeten en dat kan door actief deel te nemen aan cultuur en sport. Al gauw sloegen zorg- en onderwijsinstellingen en culturele- en sportverenigingen de handen ineen: zij organiseerden meer en meer laagdrempelige instapcursussen en culturele avonden. Via social media vergrootten zij hun bereik en zo ontstond op initiatief van de culturele sector een belangrijke tegenbeweging. Voor de groeiende groep ouderen is cultuurparticipatie een middel om tegelijkertijd sociale contacten te bevorderen →

SCENARIO D SAMEN VOOR DE KUNST

DISCIPLINES /
CP ALS MIDDEL

→ en gezondheidsklachten tegen te gaan. Steeds meer verpleeghuizen en ziekenhuizen gebruiken cultuur om het herstel te bevorderen. En ook in de jeugdzorg en bij integratietrajecten wordt cultuurparticipatie ingezet als hulpmotor.

Verenigen in verenigingen

Cultuur is het middel tegen verwijdering, eenzaamheid en vergroot sociale mobiliteit en leefplezier. Maar dat vraagt wel om goede organisatie. De verenigingsstructuur blijkt in 2030 de meest populaire organisatievorm. Het biedt ruimte aan vrijwilligers én professionals die elkaar versterken. De verenigingen zijn op wijk- of gemeenteniveau georganiseerd per discipline. Er is sprake van verticale integratie, waarbij specialistische (digitale) netwerken ontstaan met overeenkomstige verenigingen in andere gemeenten.

Verenigingen bezitten meestal geen eigen gebouwen. Juist om sociale samenhang te creëren vinden lessen, tentoonstellingen en opvoeringen overal in de maatschappij plaats. Bedrijven stellen een ruimte ter beschikking, maar ook de aula van een school, een winkelcentrum of de gemeenschappelijke ruimte in een verzorgingstehuis dienen als locatie. Zo komen werknemers, kinderen en ouderen gemakkelijk in contact met leden van culturele verenigingen en vindt verbinding plaats.

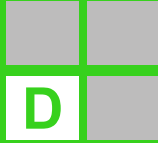
Verenigingen gebruiken ook af en toe virtuele ontmoetingshuizen, daar maken ze bijvoorbeeld materiaal beschikbaar of kun je als verenigingslid aanwezig zijn bij een bestuursvergadering.

Vrijwilligers en professionals

Net als in de sportsector zijn vrijwilligers de bestuurders van culturele verenigingen. Zij worden voorgedragen op basis van hun ervaring in het beroepsleven. Verenigingen verbinden docenten aan zich, die de individuele en collectieve ontwikkeling van beoefenaars begeleiden.

Onderwijsinstellingen werken met professionals per discipline. Veel professionals werken deeltijd voor onderwijsinstellingen en deeltijd binnen het verenigingsleven. Kunstenaars worden ook regelmatig benaderd om een rol te spelen in domeinen als zorg en welzijn. Zo is muziekles een vaste activiteit voor dementerende ouderen, net als dans voor parkinsonpatiënten.

SCENARIO D SAMEN VOOR DE KUNST

DISCIPLINES /
CP ALS MIDDEL

Financieringsvormen

De beoefenaar betaalt naar kunnen: er zijn verschillende financieringsvormen die cultuurparticipatie toegankelijk maken voor mensen met een kleine beurs. Vooral voor kinderen en ouderen met minder financiële draagkracht stellen gemeentes een cultuurbeurs beschikbaar vanuit hun noodzakelijkheidsagenda. Daarnaast ondersteunen veel bedrijven en organisaties culturele verenigingen door faciliteiten ter beschikking te stellen: zij stellen bijvoorbeeld 's avonds een kantoorgebouw open als oefenruimte.

De lokale overheid is belangrijk in de strijd tegen de verkokering in de maatschappij. Met cultuur en sport als middel dicht zij de kloven in de maatschappij. De domeinen van cultuur en sport werken nauw en succesvol samen met andere domeinen zoals welzijn, leefbaarheid en armoedebestrijding. Deze integratie vereiste een ontschotting aan de bovenkant, bij overheden en belangenorganisaties. Er is een integraal beleid, waarbij alles vanuit een integrale portefeuille wordt bekostigd. De overgang naar een integraal beleid heeft kostenbesparing met zich mee gebracht en gezorgd voor een forse stijging in budget voor cultuur, om maatschappelijke groei en verbinding te bevorderen.

DE TOEKOMST VAN CULTUURPARTICIPATIE

Vier scenario's

Juni 2017

landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst

futureconsult
we take a closer look
at tomorrow

4. Scenariobijeenkomst

(verslag bijeenkomst 29 juni 2017)

	<h1>SCENARIOBIJEENKOMST</h1> <p>Vier scenario's</p>
<p>Landelijk Kennisinstituut cultuureducatie en Arbeidsmarkt</p> <p>futureconsult we take a closer look at tomorrow</p>	<p>29 juni 2017</p>

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) draagt middels kennisdeling en onderzoek bij aan de kwaliteit van praktijk en beleid van cultuureducatie en -participatie. Professionele ontwikkeling van het veld en ontmoeting en debat staan centraal.

Het LKCA wil in een participatief traject komen tot een 'Basis voor Cultuurparticipatie'. Doel van dit traject is om te komen tot een gezamenlijk visie voor cultuurparticipatie in Nederland. Het traject moet ruimte bieden aan de veelvormigheid van de sector. Ideeën en inzichten worden besproken en gebundeld en leiden tot een kader voor cultuurparticipatie in de toekomst.

Op 29 juni 2017 hebben meer dan honderd professionals deelgenomen aan de scenariobijeenkomst 'Bouwen aan de Basis'. De deelnemers gingen hier in gesprek over vier toekomstscenario's die in het kader van dit traject door Futureconsult zijn opgesteld. Hier geven wij een kort verslag van de scenariobijeenkomst op 29 juni.

SCENARIO'S BESPREKEN

Vier toekomstscenario's

Vier scenario vormden de basis voor een bijeenkomst met een groot aantal professionals uit de sector. Deelnemers bespraken de aantrekkelijke en onaantrekkelijke elementen van de verschillende scenario's en gaven aan welk scenario hun voorkeur had. De basis voor de vier scenario's vormden twee fundamentele keuzes voor de invulling van cultuurparticipatie (CP) in 2030:

1. Een breed begrip van cultuurparticipatie vs. cultuurparticipatie aan de hand van disciplines
2. Cultuurparticipatie als middel vs. als doel

Twee opdrachten

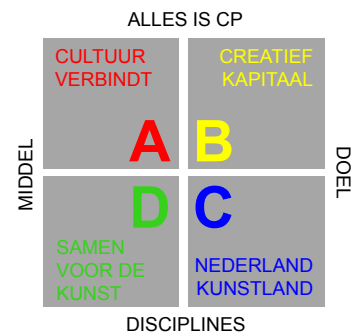
Tijdens de workshop hebben de aanwezigen twee opdrachten uitgevoerd:

1. Aan de hand van een werkblad per scenario een bespreking van de signalen en ontwikkelingen die in deze richting wijzen, de grootste veranderingen t.o.v. het heden en de aantrekkelijke en onaantrekkelijke elementen.
2. 'Stemmen met de voeten' – individueel in het scenario gaan staan (i) dat de grootste overeenkomsten vertoont met de huidige situatie, (ii) waarin cultuurparticipatie het meeste in moet groeien, en (iii) dat het meest aantrekkelijke toekomstbeeld schetst.

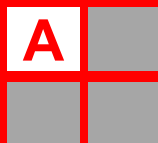
Tijdens de bijeenkomst hebben we de deelnemers bij de laatste stemming gevraagd om niet alleen hun voorkeur aan te geven met hun positionering, maar ook om één wat hen betreft cruciale aanvulling op het voorkeursscenario op te schrijven.

We bespreken in dit document de uitkomsten van beide opdrachten.

SCENARIO'S BESPREKEN

SCENARIO A CULTUUR VERBINDT

ALLES IS CP /
CP ALS MIDDEL

Dit is een weergave van de belangrijkste opmerkingen en aanvullingen op de verschillende scenario's die deelnemers hebben opgeschreven of besproken in de plenaire discussie. Zie bijlage voor een vollediger overzicht van de opmerkingen.

Aantrekkelijk

Cultuurparticipatie verbindt en biedt veel ruimte voor bottom-up initiatieven in dit scenario. Cultuurparticipatie ontstaat vanuit lokaal initiatief. Dat zorgt voor draagvlak, gedeelde verantwoordelijkheid en eigenaarschap. Iedereen mag participeren. Dit hangt samen met kernwaarden als inclusiviteit, gelijkwaardigheid en laagdrempeligheid. Er is een hoge mate van cohesie op verschillende fronten, onder andere op het gebied van disciplines, culturen en generaties.

Onaantrekkelijk

Cultuurparticipatie vertoont te weinig samenhang, continuïteit en visie. Alles gebeurt op projectbasis en cultuurparticipatie is daarmee te vrijblijvend. De sector is te afhankelijk van individuen en kwetsbare burgers kunnen buiten de boot vallen. De angst bestaat dat specialismes en ambachten verdwijnen. De professional krijgt onvoldoende ruimte. Het onderwijs speelt geen rol en er is een gebrek aan aandacht voor talentontwikkeling en kunstvakopleidingen. Wie bepaalt en bewaakt de kwaliteit?

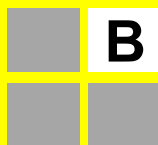
Signalen en ontwikkelingen

Anno 2017 groeit de ruimte voor bottom-up initiatieven. Veel cultuurparticipatie vindt al plaats op lokaal en wijkniveau, ondersteund door buurt- of bewonersbudgetten, of door middel van *crowdfunding*. Informele netwerken en coöperaties nemen toe. Het overheidsbeleid is steeds meer gericht is op maatschappelijke opgaven, waarbij kunst fungeert als sociaal bindmiddel.

Veranderingen t.o.v. 2017

Ondanks de signalen die deze kant op wijzen, zijn de bottom-up initiatieven uit dit scenario ook een grote verandering ten opzichte van 2017. Iedereen, en niet alleen de professional, kan deelnemer, organisator of initiatiefnemer worden. De sector zal minder afhankelijk zijn van subsidies, fondsen en gelabelde financiering. Anno 2017 is de noodzaak van kennis en kunde duidelijk en is er een rol voor specialisten en professionals, maar dat is in het scenario nog maar de vraag.

SCENARIO B CREATIEF KAPITAAL

ALLES IS CP /
CP ALS DOEL

Dit is een weergave van de belangrijkste opmerkingen en aanvullingen op de verschillende scenario's die deelnemers hebben opgeschreven of besproken in de plenaire discussie. Zie bijlage voor een vollediger overzicht van de opmerkingen.

Aantrekkelijk

Er is een grotere maatschappelijke erkenning van de waarde van kunst en creatieve vaardigheden. Cultuur en kunst hoeven zich niet meer te legitimeren. Creatief denken is gemeengoed, een basishouding voor iedereen. Door globalisering, digitalisering en open source leren en produceren is er sprake van grote toegankelijkheid en openheid: iedereen kan bijdragen. De potentie van het individu staat centraal en eigen initiatieven worden ontplooid. Cultuur heeft ook waarde voor het bedrijfsleven en er zijn veel creatieve banen.

Onaantrekkelijk

De vaste structuren, instituten en disciplines ontbreken in dit scenario en dat maakt dat bijna alles tot kunst wordt gerekend. Kunst en haar artistieke waarde raken ondergesneeuwd en er is geen kwaliteitsbewaking. Het voortbestaan van specialismen en ambachten loopt gevaar. Er is weinig aandacht voor kwetsbare groepen en dat maakt dat cultuur alleen iets voor de elite of "de creatieven" wordt. De focus op ontwikkelen, leren en talentontwikkeling is te gering.

Signalen en ontwikkelingen

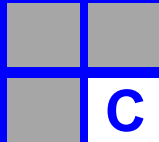
Op veel plaatsen neemt het aantal werkplekken waar zzp'ers zich in netwerken organiseren toe. Er zijn nu al fablabs, makerspaces, creatieve hubs en broedplaatsen. Door digitalisering is de creatieve economie groeiende en wordt vaker gebruik gemaakt van gamification. Delen en open source wordt steeds normaler. In het onderwijs wordt aandacht voor creativiteit en de andere 21st century skills de norm. Scholen kiezen in toenemende mate voor thematisch werken.

Veranderingen t.o.v. 2017

Voorwaarde voor dit scenario is een grotere rol voor interdisciplinariteit. Organisaties dienen zich meer faciliterend op te stellen en ruimte en tijd onafhankelijk te zijn. Een groot aantal van de huidige gevestigde instellingen verdwijnt. De verschillen tussen professionals en amateurs wordt kleiner. De professional dient breder opgeleid te worden en mensen kunnen van elkaar leren. Het bedrijfsleven waardeert en gebruikt creativiteit en cultuur en dat zorgt voor een goed verdienmodel voor de professional. Het onderscheid tussen kunst, wetenschap en ondernemen is nagenoeg verdwenen.

SCENARIO C

NEDERLAND KUNSTLAND

DISCIPLINES /
CP ALS DOEL

Dit is een weergave van de belangrijkste opmerkingen en aanvullingen op de verschillende scenario's die deelnemers hebben opgeschreven of besproken in de plenaire discussie. Zie bijlage voor een vollediger overzicht van de opmerkingen.

Aantrekkelijk

Nederland kunstland biedt ruimte voor talentontwikkeling. De toegankelijkheid van cultuurparticipatie neemt toe, onder andere door een persoonlijk cultuurbudget voor de jeugd. Er is een sterke verbinding tussen breedte en top door een gecoördineerde infrastructuur, grote professionaliteit en vakmanschap. De nadruk ligt op kwaliteit in doorlopende leerlijnen. Cultuureducatie en -participatie zijn nauw verbonden. De ambities zijn hoog en dat werkt stimulerend, zowel voor beoefenaar als professional. Het vraaggerichte werken zorgt voor grote dynamiek.

Onaantrekkelijk

Het scenario kan ook omslaan in een te individualistische, competitieve en prestatiegerichte opvatting van cultuurparticipatie. Cultuurparticipatie 'moet' en er is te weinig aandacht voor de gemeenschap en maatschappelijke betrokkenheid. Geld is een drijfveer en dat kan een te grote nadruk op de top betekenen. De hoge organisatiegraad nodigt bovendien niet uit tot innovatie en crossovers.

Signalen en ontwikkelingen

Er is groeiende aandacht voor een leven lang leren en doorlopende leerlijnen. Talentenjachten op tv voor verschillende disciplines sluiten aan bij het ambitieniveau in dit scenario. Cultuurbeurzen komen steeds vaker voor, vooral gericht op jong talent. Samenwerkingen tussen cultuur en sport komen op en binnen dit scenario leert de cultuursector veel van het breedte-topmodel van de sportsector.

Veranderingen t.o.v. 2017

Toegankelijkheid wordt bereikt door een persoonlijk cultuurbudget, maar realisatie van zo'n budget vraagt om een sterke lobby vanuit de cultuursector. Het ambitieniveau is hoog en dat vraagt om een sterke profilering en een duidelijk verhaal over het belang van cultuurparticipatie. Als gevolg hiervan worden kunst en cultuur breed gedragen. Een andere grote verandering is dat in het scenario het leven lang leren-paradigma verankerend is in de Nederlandse samenleving. De sector werkt meer vraaggericht en doorlopende leerlijnen zijn de norm.

SCENARIO D

SAMEN VOOR DE KUNST

DISCIPLINES /
CP ALS MIDDEL

Dit is een weergave van de belangrijkste opmerkingen en aanvullingen op de verschillende scenario's die deelnemers hebben opgeschreven of besproken in de plenaire discussie. Zie bijlage voor een vollediger overzicht van de opmerkingen.

Aantrekkelijk

Samen voor de kunst staat voor verbinding: tussen bevolkingsgroepen, maar ook tussen professional en amateur. Cultuurparticipatie is inclusief en laagdrempelig en het belang van kunst is helder: het kan helpen om maatschappelijke opgaven, zoals de groeiende sociaaleconomische kloof, op te pakken. Die verbinding met maatschappelijke opgaven leidt tot ontschotting en het ontstaan van een integraal budget voor leefbaarheid en welzijn. Artistieke kwaliteit en ambacht staan voorop in dit scenario, maar tegelijkertijd worden nieuwe technologieën zoals virtual reality (VR) benut als publieksontwikkeling. Continuïteit en eigenaarschap van de deelnemer worden geborgd.

Onaantrekkelijk

Toch baart VR ook zorgen: deze technologie kan fysiek contact niet vervangen. De organisatie binnen dit scenario is te afhankelijk van vrijwilligers en het verenigingsleven. Bovendien leidt deze organisatievorm misschien zelfs tot exclusie, doordat beoefenaars vooral met hun eigen groep of vereniging aan de slag gaan. De verbinding met maatschappelijke opgaven kan betekenen dat de authenticiteit van de kunstenaar in het gedrang komt en dat er te weinig aandacht voor de positie van de professional, talentontwikkeling en educatie is. De aanbod gestuurde top-down benadering voelt ook achterhaald.

Signalen en ontwikkelingen

In 2017 wijzen verschillende signalen in de richting van dit scenario. Verbinding en ontmoeting van doelgroepen en generaties zijn steeds belangrijker binnen cultuurparticipatie. Er is een beweging richting integraal beleid en intersectorale samenwerking. Bovendien komt kunst en cultuur steeds vaker vanuit communities en informele groepen. Professionals zijn maatschappelijk betrokken en vrijwilligers zijn steeds vaker mede-eigenaar.

Veranderingen t.o.v. 2017

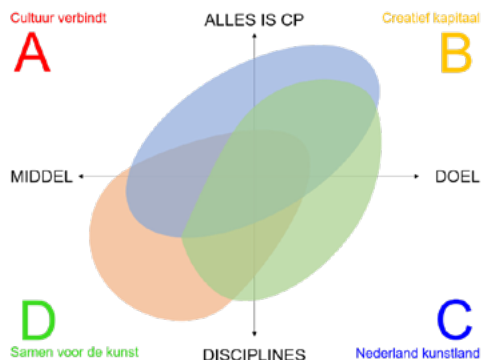
Het realiseren van dit scenario vraagt om het ontschotten van domeinen en integraal beleid op het gebied van leefbaarheid en welzijn. Alleen zo kan cultuurparticipatie iedereen bereiken. Bovendien verandert de rol van de professional, gevestigde instellingen en verenigingen: zij werken aan een maatschappelijke opdracht. Dat vraagt om nieuwe opleidingen en een nieuwe rolopvatting. Financiering verandert eveneens: van vaste subsidies naar financiering op projectbasis. De rol van technologie groeit en biedt vooral kansen om bereik te vergroten.

Dit is een verslag van de oefening 'stemmen met de voeten', waarin deelnemers plaats nemen in een levensgroot assenkruis om hun voorkeuren uit te spreken.

Doel van deze oefening is om de beweging in kaart te brengen: wat moet veranderen richting de toekomst en wat moeten we behouden? We kijken op welke punten gelijk wordt gedacht en waar de grote verschillen zitten.

De afbeelding hiernaast laat de voorkeur van deelnemers zien (een preciezere weergave is opgenomen in bijlage 2):

- Oranje: dichtbij huidige situatie
- Blauw: meest in groeien
- Groen: dichtbij het persoonlijke wensbeeld

STEMMEN MET DE VOETEN

Huidige situatie

Allereerst vragen we de deelnemers welk scenario het dichtste bij de huidige stand van zaken ligt. We vragen hen expliciet naar een benadering voor de sector als geheel.

Anno 2017 zien deelnemers aan de bijeenkomst de meeste overlap tussen scenario D en de werkelijke situatie. Hierin is cultuurparticipatie vooral een middel en wordt gewerkt vanuit de verschillende, naast elkaar staande canonieke kunsten. Cultuurparticipatie wordt voornamelijk aanbodgericht aangeboden.

De sector denkt nog veel traditioneel vanuit de breedte-dieptegedachte. Ontmoeting en beleving worden steeds belangrijker en daarbij hoort integraal denken en verbinding met andere sectoren en disciplines. De kracht en omvang van die verbindingen verschillen sterk per regio.

In de stedelijke gebieden zijn deze crossovers veel gewoner dan in sommige meer landelijke regio's. Een duidelijk signaal is wel dat het verbinden steeds belangrijker wordt voor het verkrijgen van (gemeentelijke) ondersteuning en fondsenwerving. In de praktijk zijn er veel aanzetten en goede voorbeelden van veranderingen naar meer bottom-up en integraal werken, maar op beleidsniveau blijven dingen steken.

In de huidige situatie is cultuurparticipatie echter evengoed een doel op zich en gericht op talentontwikkeling en zelfontplooiing. De kunst als doel vs. middel discussie is politiek en financieel geladen. De politiek gebruikt kunst steeds vaker als oplossing voor maatschappelijke opgaven en dat heeft financiële consequenties voor de sector. Vraag is wat centraal moet staan: cultuurparticipatie als doel op zich of de maatschappelijke impact.

STEMMEN MET DE VOETEN

HUIDIGE SITUATIE

Ambities en groei van cultuurparticipatie

We vragen de deelnemers in welke richting de sector zich het meeste kan en moet ontwikkelen.

De deelnemers vinden dat de sector nog het meeste kan en moet groeien in de richting van scenario B. Hier bestaan veel crossovers tussen disciplines en met andere werkvelden en is cultuurparticipatie een doel op zich. Interessant is dat een groot gedeelte van de deelnemers dus een beweging op allebei de assen – van cultuur als middel richting cultuur als doel; van een canonieke naar een brede opvatting van cultuurparticipatie – noodzakelijk acht om de sector voor te bereiden op de toekomst.

Cultuurparticipatie gaat over zelfontplooiing en is een doel op zich, mensen beoefenen kunst omdat het leuk is om iets te maken. Cultuurparticipatie moet een vanzelfsprekendheid zijn: ieder individu moet zich kunnen ontplooiën en verrijken aan de hand van cultuurparticipatie. Cultuurparticipatie brengt allerlei interessante neveneffecten met zich mee, zoals het bevorderen van sociale cohesie en creativiteit, een belangrijke 21st century skill.

De beweging richting meer crossovers zien de deelnemers overal om zich heen gebeuren. Er ontstaan steeds vaker lokale initiatieven en misschien moet de ambitie van de sector dan veel eerder zijn om diepgang, ambacht en kwaliteitsontwikkeling te waarborgen in een wereld waarin cultuurparticipatie steeds vluchtiger wordt. Ondanks de groei in lokale initiatieven zien de deelnemers dat het verenigingsleven onder druk staat. Mensen kiezen vaker voor vluchtige verbindingen en het verenigingsleven heeft daar nog geen antwoord op gevonden.

Op de snelle ontwikkeling van technologie heeft de sector nog weinig antwoord. Online participeren is vaak eerder een bedreiging dan een kans. Maar juist binnen nieuwe technologieën ontstaan nieuwe creatieve vormen. En technologisering roept ook de schijnbaar tegengestelde behoefte aan vakmanschap en ambacht op.

Sommige deelnemers halen de analogie met de sportsector aan. Men moet cultuurparticipatie even belangrijk en vanzelfsprekend gaan vinden als sport. Daarnaast helpt een uitgesproken boegbeeld – bijvoorbeeld een oud politicus à la Erica Terpstra – voor de zichtbaarheid van de sector. In de sportsector wordt de breedte-toptalentendiscussie veel minder gevoerd: beide bestaan naast elkaar en zo zou het in cultuurparticipatie ook moeten zijn. Maar ook de sportsector staat voor de grote opgave om het verenigingsleven aan te laten sluiten op de veranderende maatschappij.

**STEMMEN
MET DE
VOETEN**

**AMBITIES
EN GROEI**

Droombeeld

Tot slot vragen we de deelnemers welk scenario het dichtste bij hun persoonlijke wensbeeld ligt.

Vanuit het midden

Een kwart van de deelnemers staat op het kruispunt van de assen: hun wensbeeld bestaat dan ook uit elementen van de vier scenario's. Cultuurparticipatie als middel én doel en vanuit een brede benadering, maar met aandacht voor de klassieke stromingen. In hun wensbeeld staan aandacht voor talentontwikkeling, artistieke kwaliteit en laagdrempeligheid op. Het aansluiten bij maatschappelijke vraagstukken is belangrijk, kunst en cultuur moeten vanzelfsprekend onderdeel zijn van de maatschappij. Ook een leven lang leren in doorlopende leerlijnen, innovatieve broedplaatsen en het persoonlijk cultuurbudget zijn belangrijk.

Cultuurparticipatie als doel op zich

Hoewel de persoonlijke wensbeelden uiteen lopen, zien we een zwaartepunt aan de kant van cultuurparticipatie als doel op zich. Kunst als middel kan alleen effectief zijn als het vanuit een autonome positie zich kan manifesteren. Cultuurparticipatie mag niet uitsluitend een middel zijn, dan is er misschien geen kunst meer.

Scenario B – creatief kapitaal – is voor 19% het meest wenselijke scenario: hier hoeft kunst zich niet meer te legitimeren. Dit scenario zien zij wel graag aangevuld met aandacht voor diepte, talentontwikkeling en het vak. De verbinding tussen professional en amateur en het opstellen van en aanhouden aan doorlopende leerlijnen is van groot belang.

Scenario C – Nederland kunstland – geniet de voorkeur van 14% van de deelnemers. Toegankelijkheid, inclusief denken en talentontwikkeling zijn hier belangrijk. Cultuurparticipatie stelt de waarde en betekenis voor het individu voorop. Creativiteit en kunst zouden een vanzelfsprekendheid moeten worden. Een belangrijke aanvulling is dat de sector inclusiever moet denken en beter moet leren luisteren om wederkerigheid te bereiken.

9% van de deelnemers positioneert zich op de grens tussen scenario B en C. Belangrijke toevoeging is hier om meer bottom-up vanuit de behoefte of vraag te werken en buiten de gebaande paden te durven treden.

**STEMMEN
MET DE
VOETEN**

**WENS
BEELD**

Het belang van een brede opvatting van cultuurparticipatie

12% van de deelnemers staat op de grens tussen scenario A en C. Er is een brede opvatting van cultuurparticipatie, dat hier zowel doel als middel kan zijn. Het verbinden van *unusual suspects* aan kunst kan een manier zijn om mensen op allerlei manieren te laten participeren aan cultuur. Zij zien bovendien dat kinderen nu zo anders opgroeien, dat cultuurparticipatie wel anders moet worden ingericht om aan te sluiten bij toekomstige generaties.

Deelnemers verwachten wel dat voor de realisatie van hun wensbeeld meer budget nodig is, bijvoorbeeld in de vorm van een individuele cultuurbeurs. Ook moet er aandacht blijven voor kunst als doel op zich en kwaliteitsborging.

Het belang van de canonieke kunsten

In scenario D voert 9% van de deelnemers aan dat juist het behoud van kwaliteit van professionals en de ontwikkeling van beoefenaars centraal staat voor hen. Interdisciplinariteit gaat uit van een bepaalde basis en diepte in disciplines, voordat je deze bij elkaar kunt brengen. Natuurlijk moet er ruimte zijn voor creatieve hubs en crossovers, maar dan wel vanuit een solide basis. Juist binnen de traditionele disciplines is ruimte voor inhoud, kwaliteit en verbinding.

Al in al vraagt de veranderende maatschappij en de veranderende blik van de beoefenaar om flexibele organisaties. Zij moeten zo zijn ingericht dat ze snel kunnen aanbieden wat gevraagd wordt.

**STEMMEN
MET DE
VOETEN**

**WENS
BEELD**

BIJLAGEN

A. SCENARIO WERKBLAD

29 juni 2017

Dit is een overzicht van de antwoorden op de vier vragen over de verschillende scenario's die deelnemers hebben opgeschreven op hun werkblad. Het aantal geeft weer door hoeveel groepen het opgeschreven is. Opmerkingen en aanvullingen die buiten de vier vragen of vier scenario's vielen konden deelnemers op een blauwe stip schrijven.

Signalen en ontwikkelingen

- Meer ruimte in de samenleving voor bottom-up initiatieven, meer lokaal geregeld: bijv. wijkgericht werken, buurt- of bewonersbudgetten, burgerinitiatieven (13x)
- Overheidsbeleid steeds meer gericht op maatschappelijke opgaven, waarbij kunst fungeert als (bind)middel, vraag vanuit zorgdomein en welzijn (8x)
- Culturele projecten vinden plaats door middel van *crowdfunding*, financiering voor ongeorganiseerden (4x)
- Van individueel naar samen en informeler: bijv. georganiseerd in coöperaties, *communities* en netwerken (4x)
- Technologie (digitale platforms, online georganiseerd, grenzen vervagen, digitale media) (4x)
- Projectmatig en meer behoefte vanuit de samenleving aan flexibele deelname: op strippenkaart basis (3x)
- 'Festivalisering' van Nederland (3x)
- Meer vraaggerichte/vraag gestuurde culturele projecten (2x)
- Niet iedereen is professional (2x)
- Cross-overs, verschillen vallen weg (2x)

Veranderingen t.o.v. 2017

- Meer lokale en bottom-up initiatieven vanuit bijvoorbeeld de wijk (de-institutionalisering, participatiesamenleving), meer vanuit de gemeenschap dan vanuit professionals, iedereen kan deelnemer, organisator en initiatiefnemer worden (10x)
- Andere vormen van financiering: minder subsidies, fondsen en gelabeld (6x)
- Noodzaak van kennis en kunde niet meer duidelijk, rol van specialisten en professionele context verdwijnt (4x)
- Verdwijnen cultuurinstellingen en geen verankering in onderwijs (kunsteducatie, kunstvakonderwijs) (4x)
- Geen afzonderlijke disciplines meer (3x)

SCENARIO WERKBLAD

A. CULTUUR VERBINDT

Aantrekkelijk

- Inclusiviteit, gelijkwaardigheid en laagdrempeligheid: iedereen wil en mag meedoen/participeren (12x)
- Ruimte voor bottom-up en lokaal bijeen brengen van mensen, eigen initiatief vanuit je eigen omgeving: groot draagvlak en gedeelde verantwoordelijkheid en eigenaarschap (10x)
- Ondanks de diversiteit grote verbinding en cohesie op alle fronten: disciplines, culturen, generaties etc. (9x)
- Legitimatie: cultuur als vanzelfsprekendheid (4x)
- Gaat uit van kracht en talent van ieder mens, iedereen is expert (3x)
- Nieuwe beroepen in cultuur: vervaging grens amateur/professional, faciliterende professional (3x)
- Vraaggericht, behoefte gestuurd (2x)

Onaantrekkelijk

- Te weinig samenhang, geen visie: projectbasis te incidenteel/vrijblijvend, continuïteit en facilitering ontbreekt (11x)
- Verdwijnen specialismes/expertise, geen ambachten, en onvoldoende ruimte voor professional (8x)
- Onderwijs speelt geen rol, geen leerproces, geen kunstvakopleidingen, geen talentontwikkeling (6x)
- Gevaar teveel van hetzelfde, geen evaluatie en kwaliteitsbewaking, weinig artistieke vernieuwing en daardoor vervlakking en afname kwaliteit (5x)
- Te afhankelijk van individuen (moehed van de burger, kwetsbare burgers) (5x)
- Toename in verschillen stad en platteland (3x)
- Niet alles alleen digitaal/virtueel (2x)
- Kunst is een ambacht en de aandacht hiervoor verdwijnt, daarnaast een basis voor erfgoed vanuit de verschillende disciplines (2x)
- Waarin participeren we eigenlijk? (1x)

SCENARIO WERKBLAD

A. CULTUUR VERBINDT

Signalen en ontwikkelingen

- Bestaan van fablabs/hubs/broedplaatsen/makerspaces en andere werkplekken voor zzp'ers (10x)
- Groei creatieve economie, digitalisering, gamification, copy left (9x)
- Aandacht voor 21st century skills (creativiteit) in het onderwijs (6x)
- Thematisch werken in onderwijs, cultuurdocent ipv vakdocent (5x)
- Zzp'ers die in netwerken verbonden zijn (4x)
- Grensvervaging amateur versus prof, peereducation (3x)
- Multidisciplinariteit en hoppen tussen disciplines (3x)
- Meer aandacht en zichtbaarheid van creativiteit en CP in maatschappij, kunstenaar wordt steeds breder ingezet (3x)
- Verbinding binnenschools en buitenschools (2x)
- Breder definiëring kunsten (2x)

Veranderingen t.o.v. 2017

- Meer interdisciplinariteit (4x)
- Faciliterende organisaties, minder gevestigde instellingen, ruimte en tijd onafhankelijk (4x)
- Verschillen tussen professional en amateur wordt kleiner, prof is breder opgeleid, leren door imitatie (3x)
- Technologie gedreven (3x)
- Bedrijfsleven gebruikt waarde van cultuur, geen onderscheid tussen kunst/wetenschap/onderneming, verdienmodel voor de professional (3x)
- Regionaal georganiseerd (2x)
- Ambachtelijke ontwikkeling en artistieke en sociale doelstellingen zijn verdwenen (2x)
- Open source en grote toegankelijkheid (2x)
- Creatieve ontwikkeling geïntegreerd in je hele zijn, als mens en als samenleving (2x)
- Falen onderdeel van het leerproces (1x)

SCENARIO WERKBLAD

B. CREATIEF KAPITAAL

Aantrekkelijk

- Creatief denken gemeengoed en als basishouding, grotere erkenning waarde van kunst, cultuur/kunst hoeft zich niet meer te legitimeren (8x)
- Toegankelijkheid en openheid: iedereen kan meedoen, globalisering, delen en open source (6x)
- Potentie van het individu centraal, vraag gestuurd en eigen initiatieven (5x)
- Waarde van cultuur voor bedrijfsleven, veel creatieve banen (4x)
- Regionale, fysieke hubs (2x)
- Creatieve innovatie, flexibel en innovatief (2x)

Onaantrekkelijk

- Ontbreken structuren, instituten en disciplines, alles is kunst (8x)
- Niet inclusief, elitair (alleen voor de creatieven), minder aandacht voor kwetsbare groepen (6x)
- Gevaar dat specialismen en ambacht verdwijnen, geen kwaliteitsbewaking, artistieke waarden en kunst raken ondergesneeuwd (5x)
- Weinig focus op ontwikkelen en leren, geen aandacht voor talentontwikkeling (4x)
- Disbalans zzp'ers, rechtsbescherming (3x)
- Als het van iedereen is, is het van niemand meer (1x)
- Creativiteit ten dienste van economie/bedrijven (1x)

SCENARIO WERKBLAD

B. CREATIEF KAPITAAL

Signalen en ontwikkelingen

- Leven lang leren en doorlopende leerlijnen (9x)
- Jeugdcultuurfonds, cultuurbeurzen (7x)
- Talentenjachten (6x)
- Aandacht voor talentontwikkeling, jong (talent) klassen (3x)
- Samenwerkingen tussen cultuur en sport (2x)
- Discipline gericht (2x)

Veranderingen t.o.v. 2017

- Breder toegankelijkheid door persoonlijk cultuurbudget (8x)
- Leven lang leren verankerd, doorgaande leerlijn tot na PO en buitenschools, aandacht voor alle leeftijden en doelgroepen (7x)
- De ambitie om kunstland te zijn, waarin toptalent ruimte krijgt (3x)
- Kunst, cultuur en sport geïntegreerd en breed gedragen (3x)
- Vraaggericht (2x)

Aantrekkelijk

- Ruimte voor talentontwikkeling (7x)
- Hoge toegankelijkheid, meer mensen komen in aanraking met kunst/cultuur (5x)
- Verbinding breedte en top (4x)
- Ruimte voor professionaliteit, vakmanschap en kwaliteit (4x)
- Nederland als kunst en cultuurland, ambitieus en stimulerend (4x)
- Vraaggericht (3x)
- Leven lang leren, doorlopende leerlijnen, verbinding educatie en participatie (3x)
- Budget voor ieder kind (2x)
- Gecoördineerde infrastructuur met grote vraag naar professional (2x)

Onaantrekkelijk

- Te individualistisch, competitief en prestatiegericht, iedereen 'moet' (5x)
- Geld als drijfveer (4x)
- Te weinig aandacht voor de gemeenschap en maatschappelijke betrokkenheid (3x)
- Top en breed is niet goed afgestemd, te veel gericht op de top (3x)
- Teveel in banen geleid, nodigt niet uit tot cross overs (2x)

SCENARIO WERKBLAD

C. NEDERLAND KUNSTLAND

Signalen en ontwikkelingen

- Cultuurparticipatie voor verbinding en ontmoeting van doelgroepen en generaties, projecten met minderheidsgroeperingen (10x)
- Integraal beleid en intersectorale samenwerking (8x)
- Kunst en cultuur vanuit communities, urban art (3x)
- Maatschappelijke betrokkenheid bij professionals (2x)
- Informele groepen, vrijwilliger als mede-eigenaar (2x)

Veranderingen t.o.v. 2017

- Ontschotting van domeinen, integraal beleid op leefbaarheid en welzijn (6x)
- Rol van de professional en gevestigde instellingen verandert, nieuwe opleidingen en beroepen (4x)
- Andere financiering, tijdelijke projecten ipv vaste subsidies (3x)
- Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen (3x)
- Belangrijke rol verenigingen, zij werken aan maatschappelijke opdracht (3x)
- Grote rol technologie (3x)

Aantrekkelijk

- Contact en verbinding (bv tussen prof en amateur, tussen bevolkingsgroepen), kloof in samenleving verkleind (6x)
- Inclusiviteit, laagdrempelig, iedereen doet mee (4x)
- Belang kunst is helder, kracht van kunst wordt benut voor maatschappelijke doelen (3x)
- Behoud van kunstvormen en ambachten, artistieke kwaliteit is uitgangspunt (3x)
- Gebruik van virtual reality tegen eenzaamheid en als publieksontwikkeling (2x)
- Eigenaarschap van deelnemer (2x)
- Continuïteit (2x)
- Ontschotting, integraal budget (4x)
- Geen (2x)

SCENARIO WERKBLAD

D. SAMEN VOOR DE KUNST

Onaantrekkelijk

- Digitaal contact/virtual reality kan fysiek contact niet vervangen (5x)
- Te afhankelijk van vrijwilligers en verenigingsleven (4x)
- Te weinig aandacht voor kunst, authenticiteit van de kunstenaar in gedrag (4x)
- Exclusie, want vooral met eigen groep/vereniging (4x)
- Geen aandacht voor positie professional, talentontwikkeling en educatieve vormen (4x)
- Top down benadering en aanbod gestuurd (2x)
- Bepaalde groepen worden overvraagd, en krijgen een commerciële vorm toebedeeld terwijl ze zelf interessantere nieuwe dingen kunnen meebrengen (1x)

SCENARIO WERKBLAD

D. SAMEN VOOR DE KUNST

Los van het werkveld brachten deelnemers de volgende zaken naar voren:

- Definiëring: er is een goede definitie van cultuurparticipatie nu en in 2030 nodig (3x), er moet een onderscheid worden gemaakt tussen kunst en cultuur (2x), niet meer canonieke kunsten noemen (1x)
- Niet alleen richten op talentontwikkeling, maar ook brede ontwikkeling (sociaal/emotioneel) en zingeving als doel van kunstbeoefening (3x)
- Hoe zit het met receptieve cultuurparticipatie? (2x)
- Basale kennis zal nodig blijven, waar kan deze verworven worden (denk aan PABO, leerorkest, landelijk curriculum)? (2x)
- Scenario B: creativiteit als vaardigheid is een middel, geen doel (2x)
- Houd aandacht voor minder bedeelde en de regio/platteland/kleine gemeenschap met minder tot geen voorzieningen (2x)
- Over de sessie: weinig jongeren aanwezig (2x)
- Financiering is lastig te duiden in de scenario's (1x)
- Doelgroepen moeten niet kunstmatig aan elkaar geplakt worden (1x)
- Geen kwalitatieve cultuurparticipatie zonder hoogwaardige kunst (1x)
- Denk niet in tegenstellingen tussen doel en middel (1x)
- Waar is het raakvlak van educatie en participatie? (1x)
- City marketing en bruisende binnensteden (commerciële kant) ontbreekt (1x)
- Kunst is een entiteit, cultuurparticipatie is een doel, cultuur is een gegeven (1x)
- Ook terug naar de basis, arts en crafts, daar is NL goed in (1x)

SCENARIO WERKBLAD

OVERIGE OPMERKINGEN

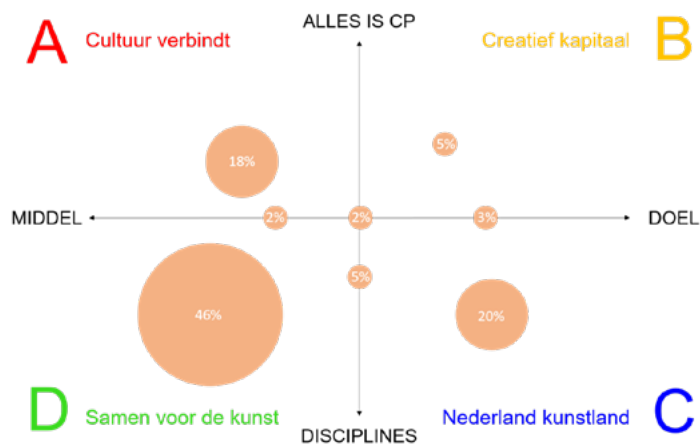
BIJLAGEN

B. STEMMEN MET DE VOETEN

29 juni 2017

Deze afbeeldingen laten in detail zien hoe deelnemers gestemd hebben.

- Oranje: dichtbij huidige situatie
- Blauw: meest in groeien
- Groen: dichtbij het persoonlijke wensbeeld

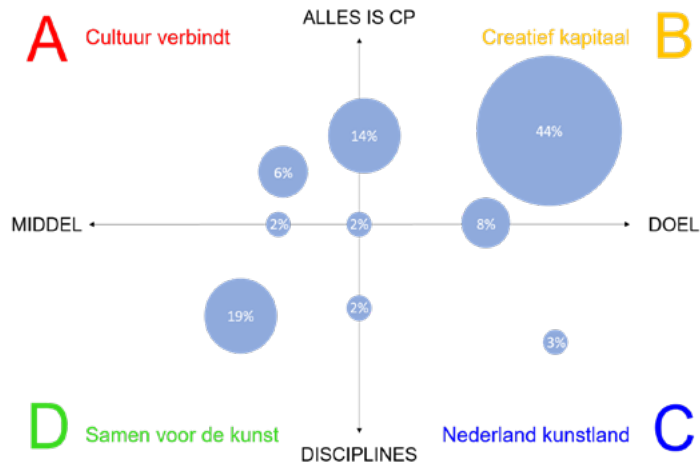

STEMMEN MET DE VOETEN

HUIDIGE SITUATIE

Deze afbeeldingen laten in detail zien hoe deelnemers gestemd hebben.

- Oranje: dichtbij huidige situatie
- Blauw: meest in groeien
- Groen: dichtbij het persoonlijke wensbeeld

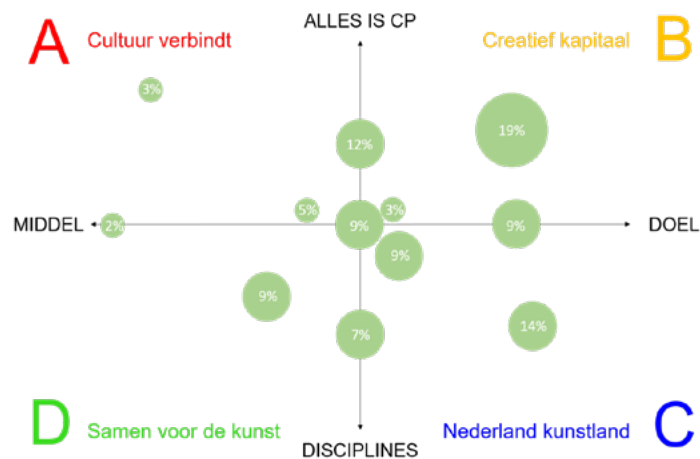

STEMMEN MET DE VOETEN

AMBITIES EN GROEI

Deze afbeeldingen laten in detail zien hoe deelnemers gestemd hebben.

- Oranje: dichtbij huidige situatie
- Blauw: meest in groeien
- Groen: dichtbij het persoonlijke wensbeeld

STEMMEN MET DE VOETEN

WENS BEELD

SCENARIOBIJEENKOMST

Vier scenario's

29 juni 2017

landelijk
Kennisinstituut
cultuureducatie en
amateurkunst

futureconsult
we take a closer look
at tomorrow

5. Deelnemerslijst visietraject

Voornaam	Tussenvoegsel	Achternaam	Organisatie
Pieterneel	van	Amelsvoort	Diva Dichtbij
Anne	Ten	Barge	Kunstbedrijf Arnhem en KOM Gelderland en als zelfstandig adviseur Kaliber Kunstenschool
Maaïke		Beckers	Provincie Fryslân
Allard		Bentvelsen	All Art Professionals
Mirjam	van den	Berg	Cultura
Mirjam		Berning	Gemeente Enschede
Evert		Bisschop Boele	Erasmus Universiteit Rotterdam
Johan		Boonekamp	De Creatie Krachtcentrale
Jan		Brands	Cultuurconnectie
Barbara		Brouwer	Phoenix Cultuur
Anouk	de	Bruijn	Cultuurbedrijf RIQQ Rheden
Myriam		Cloosterman	Centrum Amateurkunst Flevoland
Ernestine		Comvalius	Bijlmer Parktheater
Daniëlle		Cozijnsen	Ministerie van OCW
Janette		Davelaar	Kaliber Kunstenschool
Pé		Diederer	Huis voor de Kunsten Limburg
Tanja	Van	Dijk	Stichting Tamino
Linda		Dijkstra	Buitenlokaal Coevorden
Annette	van	Dongen	Cultuurbedrijf Noordoostpolder
Bekkie		Doornweerd	FASO
Laura	van	Eeden	Art S- cool
Luuk		Eisema	Keunstwurk
Judith		Ensel	Art-fact, servicepunt voor amateurkunst
Sanne		Fokkens	Sanne Fokkens
Diane		Frenay	Kunst en transitie
Dunja		Gasper	Club Delft
Mark		Gerrits	Nederlandse Toonkunstenaarsbond
Marjan	van	Gerwen	Cultuur Concreet
Leonie		Gossens	Muzerije
Kirsten	de	Graaff	Amsterdams Fonds voor de Kunst
Ruben	de	Grauw	Stichting Nieuwe Veste
Conny		Groot	MusicGenerations
Peter	de	Haan	Cultuurbedrijf Noordoostpolder
Theo		Ham	Jeugdtheaterhuis ZH

Voornaam	Tussenvoegsel	Achternaam	Organisatie
Wilma	van der	Heide	Federatie van Amateur Symfonie - en strijkorkesten
Inge	van	Herk	FASO
Stephanie		Hermes	CultuurSchakel
Jane		Heyden	Provincie Groningen
Willy		Hilverda	Theaterwerkplaats voor Ouwe Rotten
Huub	't	Hoën	Coöperatie De VAK, Centrum voor de kunsten Delft
Arjen	de	Jong	Player-2.
Lydia		Jongmans	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Els		Joosten	Provincie Flevoland
Ariette		Kasbergen	SKVR
Okkie		Klinkspoor	Gruitpoort
Jan Jaap		Knol	Fonds voor Cultuurparticipatie
Zytha		Kock	Directie Erfgoed en Kunsten, Ministerie OCW
Jan Maarten		Koeman	Childrensvoices
Annemiek		Kuhne	Cultuurplein Noord Veluwe
Gerard		Lakke	Stichting IVAK
Riet	de	Leeuw	Directie Erfgoed en Kunsten, Ministerie OCW
Jan-Melle		Liscaljet	Cultuurfonds Almere
Ron		Lubbersen	ZBI Planbureau en Bibliotheek van Zeeland
Dorotheé		Lucassen	Het Wilde Westen
Angela		Manders	ArteKino
Sylvia		Mannaerts	De muzie-makerij (in de maak)
Nies		Medema	Jonge Sla multimedia
Borius	van der	Meulen	Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland
Ricky		Middendorp	Laaktheater
Bertien		Minco	Jeugdsportfonds en Jeugdcultuurfonds Nederland
Saskia		Moerbeek	Stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie
Henriëtte		Mooren-van den Boomen	Kunstencentrum Jerusalem
Katja		Neurink	St. JeugdOrkest Nederland
Arend		Nijhuis	Cultuurmij Oost
Wilja	van	Os	Dansbelang NBD0
Linda	van	Os	Bakfietsjuf / Sisalin
Patricia		Peters	Huis voor de Kunsten Limburg
Sammie		Pierik	Stichting Tout Maastricht
Ineke		Pul	Provincie Drenthe

Voornaam	Tussenvoegsel	Achternaam	Organisatie
Masoud		Rahaee	Stichting ElanArt
Olivier		Rijcken	FluXus
Kim		Roosendaal	Waterviool
Jaap	van	Royen	Stichting Tout Maastricht
Elsbeth		Rozenboom	Cultuurmij Oost
Ellis		Scheppink	Stichting Aan de Slinger
Roelinka		Schouwstra	Cultuurkust
Mariese		Schuurman	Welzijn de Wolden / Gemeente Zuidwolde
Geke		Slagman	Sbo Fiduciaschool
Tim		Smit	Cultuurkust
Arie		Spaans	Cultuurschakel
Karolina		Spaic	ZID Theater
Joanna		Thijs	Gemeente Baarn
Sandra		Trienekens	Urban Paradoxes Onderzoek
Earta	Van	Varsseveld	Beweigi
Lindsey	Van	Varsseveld	Beweigi
Connie		Verberne	Cultuurmij Oost
Ilse		Verburgh	Stichting de Lindenberg
Ariane		Vervoorn	Gemeente Edam-Volendam
Annemieke		Vervoort	Introdans
Nelleke		Verweij	NEEL Producties
Ineke	van	Vlimmeren	Cultura Ede
Josephine		Voets	Stichting Nieuwe Veste
Margrit		Vos	De Meerpaal
Rianne	de	Vries	Biblionet Drenthe
Ap	de	Vries	Stichting Bosse Nova / Theaterfestival Boulevard
Stefanie		Weijsters	Fonds voor Cultuurparticipatie
Akke		Wiersma	Kubus
Maritska		Witte	ICK
Karin		Wolf	Cultuurplein Noord Veluwe
Marieke	de	Wolf	Kunstbalie
Erna		Wouters	Brede School Ridderkerk
Charles	van	Zanten	Gemeente Utrecht
Mariëlle	van	Zanten	Quintus
Renske	van der	Zee	Raad voor Cultuur

Colofon

Basis voor Cultuurparticipatie.
Agenda voor actieve cultuurparticipatie in de toekomst.

Auteurs

Angela van Dijk, Jan van den Eijnden, Fenna van Hout, Arno Neele,
Hans Noijens, Wies Rosenboom, Nicole Stellingwerf, Marlies Tal
(LKCA).

Zsa Zsa Balian, Maja Bosch en Jan Nekkers (Futureconsult).

Beeld

SKLR Visuals

Shutterstock, Istock, Ineke Key, Jean Jacques Maouche, Hanne Nijhuis,
Stichting Pra Muziektheater, Ton van Til en Allard Willemse.

Eindredactie

Fenna van Hout

Tekstredactie

Anita Twaalfhoven, Amsterdam

Ontwerp en opmaak

Taluut, Utrecht

Uitgever

Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)

Kromme Nieuwegracht 66

Postbus 452

3500 AL Utrecht

030 711 51 00

info@lkca.nl

www.lkca.nl